

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma / sosionomi

Taina Markkanen

LEIKIN KEHITTÄMINEN VOIKKAAN JA PILKANMAAN PÄIVÄKODEISSA

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysala

MARKKANEN TAINA

Leikin kehittäminen Voikkaan ja Pilkanmaan päiväkodeissa

Opinnäytetyö

38 sivua + 5 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Miia Heikkinen

Tammikuu 2013

Avainsanat

varhaiskasvatus, leikki, problem basic learning

Tässä opinnäytetyössä keskityttiin kahden päiväkodin vapaan leikin kehittämiseen. Voikkaan ja Pilkanmaan päiväkodit sijaitsevat Kouvolan kaupungin pohjoisosassa. Menetelmänä käytettiin ongelmaperustaista oppimista, PBL – menetelmää (Problem Based Learning). Kehittämistyön tarkoituksena oli osallistaa päiväkotien henkilökuntaa leikin kehittämiseen päiväkotiyhteisössä.

Projektin aikana suoritettiin kaksi henkilökohtaista kyselyä, projektin alussa ja lopussa, sekä kaksi kokonaista syklikiertoa molempien päiväkotien henkilökunnille. Ensimmäisessä syklikierrossa keskityttiin kehittämään lasten leikkiä ja löytämään sille lisää aikaa. Toisessa syklikierrossa pohdittiin päiväkodin henkilökunnan asemaa lapsen leikissä.

Kehittämistyön tuloksena lasten leikille annettava aika lisääntyi molemmissa päiväkodeissa. Henkilökunta ideoi yhteisiä leikkipäiviä lapsille ja pitkäkestoiselle leikille annettiin enemmän aikaa. Päiväkotien hoitohenkilökunta kertoi myös järjestelleensä leikkitiloja uudella tavalla, jolloin leikille oli mahdollista varata rauhallisempi ja tarkoituksenmukaisempi paikka. Leluja hankittiin lisää ja niitä kierrätettiin osastoista toisiin. Henkilökunta kertoi loppuhaastattelussa lisänneensä havainnointiaan lasten leikin suhteen. He kertoivat, että lasten kannustaminen leikkeihin, sallivuus leikkien suhteen ja oma rohkeus heittäytyä leikkiin mukaan olivat lisääntyneet projektin myötä. Henkilökunta piti PBL-menetelmää hyvänä toimintamenetelmänä päiväkodin kehittämishaasteissa. Heidän mielestään menetelmä soveltuu moniin eri kehittämistilanteisiin varhaiskasvatuksen alueella.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Care

TAINA MARKKANEN

The Advancement of Playing in Voikkaa and Pilkanmaa
Kindergartens

Bachelor's Thesis

38 pages + 5 pages of appendices

Supervisor

Miia Heikkinen, Senior Lecturer

January 2013

Keywords

early childhood education, play, problem basic learning

Thesis is focused on the advancement of playing in two kindergartens. Voikkaa kindergarten and Pilkanmaa kindergarten are located in the north part of Kouvola. The PBL-method (Problem Based Learning) was used in this study, and the point was to advance the playing in kindergarten from a staff's perspective.

During this project the staff was interviewed two times at the beginning and at the end of the project; there were two cycles in both kindergartens. The first cycle focused on the advancement of children's playing and found more time for it. The second cycle revised the role of staff in child's playing.

As a result of this research, the playing time was extended in both kindergartens. The staff made up ideas about days when the children can play together. The long playing got more time too. The staff of the kindergartens told that they had made rooms more peaceful and more practical for playing. They had bought more toys and exchanged them between different groups. The staff said that the looking after children playing had risen during the project. They told that they had encouraged children to play, introduced different games for children and they had had more courage to play with children during this project.

The staff liked PBL-method and recognized it as a good operation model for the development of kindergarten. They considered this method useful and it will suit many different situations in early childhood education.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

TIIVISTELMÄ	2
KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU	2
1 JOHDANTO	6
2 PÄIVÄKODIN LEIKKIKULTTUURI JA -YMPÄRISTÖ	7
2.1 Vapaan leikin merkitys	7
2.2 Leikin edellytykset ja tukeminen päiväkodissa	9
2.3 Aikuisen rooli leikin tukijana	11
3 TOTEUTUSSUUNNITELMA	14
3.1 Rajatut tavoitteet	14
3.2 Voikkaan ja Pilkanmaan päiväkotien kuvaus	15
3.3 Kehittämismenetelmänä ongelma-perustaisen oppimisen syklimalli	15
4 KEHITTÄMISTYÖN KUVAUS JA TULOKSET	19
4.1 Suunnitteluvaihe	19
4.2 Toteutus	20
4.2.1 Työntekijän henkilökohtainen aloituskartoitus	20
4.2.1.1 Aloituskartoitus Voikkaalla	20
4.2.1.2 Aloituskartoitus Pilkanmaalla	21
4.2.2 Tutoriaali-istunnot	22
4.2.2.1 Ensimmäinen sykli Voikkaalla	22
4.2.2.2 Ensimmäinen sykli Pilkanmaalla	24
4.2.2.3 Toinen sykli Voikkaalla	26
4.2.2.4 Toinen sykli Pilkanmaalla	28
4.2.3 Loppukysely	31
4.2.3.1 Voikkaan loppukysely	31
4.2.3.2 Pilkanmaan loppukysely	32
4.3 Kokemuksia tutoriaalista kehittämisen menetelmänä	32

5 REFLEKTOINTI	33
6 LOPUKSI	35
LÄHTEET	39
LIITTEET	

Liite 1. Aloituskysely

Liite 2. Ensimmäisen syklin heräte

Liite 3. Toisen syklin heräte

Liite 4. Loppukysely

1 JOHDANTO

Usein kuulee todettavan, että "leikki on lapsen työtä" tai "tämä asia sujuu kuin leikki". Lausahduksilla halutaan kenties korostaa leikin tärkeyttä työhön verraten tai leikin keveyttä. Leikki ei ole niistä kumpaakaan. Se on luovuuden äiti, tapa olla olemassa ja suhtautua maailmaan. Leikki on sellaisten toimintojen joukko, joka auttaa lasta selviytymään maailmassa. Leikki heijastaa lapsen kehityksessä ja elämässä kulloinkin meillä olevia asioita. (Sinkkonen 2008, 223—224.)

Lapsen päivä täyttyy leikistä ja useat päivän ilonhetket johtuvat siitä. Leikki saattaa olla lapselle salaisuuksien maailma, jonka kokemuksia hän jakaa leikkikavereiden kanssa ja joskus myös aikuisten kanssa. Uppoutuessaan lapsen leikin maailmaan aikuisella on mahdollisuus oppia tuntemaan lapsi paremmin. Leikki mahdollistaa uusien vuorovaikutussuhteiden syntymisen lasten kesken sekä lapsen ja aikuisen välille.

Tutkija Taina Kyrönlampi haastatteli päiväkodissa hoidossa olevia lapsia tehdessään väitöskirjaa Arki lapsen kokemana. Haastatteluissa tuli hänen mukaansa selkeästi ilmi, kuinka lapsen ilon hetket syntyvät ennen kaikkea leikeistä ikätovereiden kanssa. Kyrönlammen mukaan väitöskirjatutkimuksessa ilmeni, kuinka lasta harmittaa, mikäli yhteiselle leikille ei ole tarpeeksi aikaa arjen keskellä. (ks. Kyrönlampi 2007, 21—23.)

Aikuisilla eli tässä opinnäytetyössä päiväkodin henkilökunnalla on päiväkodissa hoitopäivän aikana suuri merkitys siinä, mistä lapsi kiinnostuu ja mitä hän voi oppia. Jos leikille ei uhrata ajatuksia, aikaa ja innostusta, ei voida puhua lapsilähtöisestä kasvatuksesta. Aikuisen rooli on järjestää lapselle leikkiympäristö. Hän voi miettiä, mitä välineitä lapsella on käytettävissään ja ohjaako hän suoraan vai epäsuorasti lasta. Tärkeintä on, että lapselle jää tarpeeksi aikaa leikkiin. Päästäkseen leikkiin sisälle tulee aikuisen pohtia leikin motivaatiota, leikin kehityopsykologista luonnetta sekä leikin pedagogiikkaan liittyviä asioita.

Voikkaan ja Pilkanmaan päiväkotien yhteinen hallinnollinen johtaja oli kiinnittänyt keväällä 2011 huomiota erään työntekijän lausahdukseen: "Kun lapset leikkivät, niin osaston aikuiset voivat tehdä vaikkapa kirjallisia tehtäviä". Hän kertoi huolissaan kuulemastaan. Tästä johtuen asiaa käsiteltiin henkilökunnan päiväpalaverissa. Myös henkilökunnassa heräsi halu painottaa leikin merkitystä, onhan se mainittu päiväkodin arvoissakin.

Tavoitteenani opinnäytetyössäni on kehittää kehittämistyöhön osallistuvien kahden päiväkodin työskentelykulttuuria niin, että siinä huomioitaisiin riittävästi vapaan leikin merkitystä ja yhteistyössä aikuisten kesken luotaisiin puitteita leikin onnistumiselle.

Olen toiminut Voikkaan päiväkodissa lastenhoitajana 11 vuotta. Sosionomiopintojeni aikana olemme pitäneet useita tutoriaali-istuntoja ja harjoitelleet oppimista PBL-menetelmällä. Itse olen kokenut sen mielenkiintoiseksi tavaksi oppia. Halusin kokeilla sitä myös työyhteisössämme, ja siitä syntyi idea opinnäytetyön tekemisestä tästä aiheesta tällä menetelmällä.

2 PÄIVÄKODIN LEIKKIKULTTUURI JA -YMPÄRISTÖ

Päiväkoti on yhteisö, jossa työskentelee lastentarhanopettajia, sosionomeja, lastenhoitajia, lähihoitajia ja päivähoidon avustajia. Jokainen heistä määrittelee leikin sisällön, tavoitteen ja merkittävyyden lapsen kannalta omalla tavallaan. Tämän lisäksi varhaiskasvatussuunnitelma sanelee omat tavoitteensa myös leikin kannalta. Myös toimintaympäristölle asetetaan tietyt tavoitteet. Mm. Varhaiskasvatuksen perusteissa todetaan, että "hyvin rakennettu ympäristö on viihtyisä sekä kannustaa lasta leikkimään, tutkimaan, liikkumaan, toimimaan ja ilmaisemaan itseään monin tavoin" (Varhaiskasvatuksen perusteet 2005, 18).

2.1 Vapaan leikin merkitys

Leikki on vapaaehtoista, ennakoimatonta, säännönmukaista ja kuvitteellista toimintaa. Leikki erottuu arkielämästä, vaikkakin sisältää usein tapahtumia ja asioita siitä. Leikki on välttämätöntä lapsen emotionaaliselle, sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitymiselle. Leikissä kehittyvät kieli, syy-seuraus ajattelu, luova ajattelu, joustava yhdisteleminen, ongelmanratkaisutaito sekä kyky erottaa ulkoinen todellisuus leikistä. Esineiden käsittely- ja toimintatavat tulevat lapselle leikissä tutuiksi. Hän harjoittelee yhteistointa, sääntöjä ja tunteiden säätelyä. Itsetunto voi parantua itseluottamuksen ja liisääntymisen myötä. Leikissä lapsi harjoittelee lisäksi sosiaalista vuorovaikutusta, moraalialia, arvoja ja empatiaa. (Vanhempainnetti 2012.)

Päiväkoti toiminnan kehittäjänä pidetty saksalainen pedagogi Friedrich Fröbel (1782—1852) havainnoi, että leikki on luovalle ihmiselle syvästi ominaista, ja leikki

hyvillä välineillä kehittää lasta ja on siksi arvokasta. Fröbel kehitti mm. Fröbelin palikat, joiden tarkoituksena oli tarjota ainekset, joiden avulla lapsi voi itsenäisesti kehittää leikin ja antaa leikille hahmon ja muodon. (Kauhanen 2004, 12—13.)

YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa todetaan, että jokaisella lapsella on oikeus leikkiin (YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, 31 artikla). Leikki näyttää ja tuntuu lapsen näkökulmasta erilaiselta kuin aikuisen määrittelemänä. Lapsi ei aseta leikilleen tietoisesti tavoitteita, vaan se on lapsen omaa ja itse rakennettua toimintaa, johon lapsi hankkii aineksia ympäröivästä todellisuudesta. Leikki on lapsen ensimmäinen itsenäinen toiminta. (Hakkarainen 2008, 99—101.)

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri Kaarina Brummer kuvaa omatoimisen leikin merkitystä lapselle puuna, jonka juurina ja runkona ovat lasten leikit ja latvuksena tieteet, taiteet ja kulttuuri. Aivotutkija Matti Bergströmin mukaan luovat leikit edistävät aivo-toimintaa, jolloin kehittyvät mm. kyvyt itsenäiseen ajatteluun ja tilanteiden arviointiin, kokonaistilanteiden hahmottamiseen ja asioiden punnitsemiseen eri näkökulmilta sekä oman käyttäytymisen vaikutuksen ja tulosten arviointiin. (Hintikka 2009, 155.)

Monesti lapset tuottavat leikkiessään aikuisen näkökulmasta leikkiympäristöönsä kaaoksen. Aivotutkija Matti Bergströmin mielestä lasten leikkien kaoottinen, riehuva, sekasortoinen ja tuhoava puoli on yhtä tärkeä kuin järjestäytynyt, loogisesti etenevä leikki. Hänen mukaansa lasta rajoittava aikuinen saattaa tuhota lapsen mahdollisuuden käyttää koko luovuuskapasiteettiaan. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivé, Neuvonen & Kurvinen 2006, 476.)

Lapsi tarvitsee omaehtoista leikkiä. Omaehtoisessa leikissä lapsi kehittelee itse aiheen ja sisällön leikilleen. Apuna lapsi käyttää mielikuvitustaan. Leikissä lapsi kehittyy ja oppii uusia asioita huomaamattaan, lapsen minäkuva muovautuu ja itsetunto sekä keskittymiskyky kehittyvät. Leikkiessään lapsella on selkeä identiteetti. Tätä identiteettiä voidaan vahvistaa positiivisilla kokemuksilla. Lapsi voi käsitellä myös negatiivisia tunteita leikin kautta. Näitä tunteita hän voi osoittaa vaikkapa nukelle. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 41—42.)

Leikki syntyy uteliaisuudesta ja ideoista. Leikkiessään lapsi siirtyy tietoisuuden tasolle ja ulottuvuuteen, jossa hän voi tutkia mieltään askarruttavia asioita ja käsitellä omia

havaintojaan ja kokemuksiaan. Lapsi ei suunnittele ennalta toimintaansa, vaan elää tässä hetkessä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 54.)

Vaikka lapsi leikkii kuvitteellisessa tilassa, kaikki mitä leikissä tapahtuu, on todellista. Leikin aihe löytyy yleensä todellisesta elämästä. Lapsen ajattelu kehittyy leikkiessä, sillä hänen on suunniteltava omaa käyttäytymistään, jotta hänen leikistä luomansa mielikuva toteutuisi. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 35.)

Lapsen vaikuttamisen mahdollisuus maksimoituu leikissä. Leikin sisältö ja toisten kanssa toteutettava prosessi ovat samalla lapsen oman identiteetin muuraussavea. Joka kerta leikkiä aloittaessaan lapsi käy mielessään läpi seuraavat kysymykset: millainen minä olen, millainen haluan olla, mihin pyrin, mitä pidän tärkeänä, mitä osaan, miten toiset minuun suhtautuvat ja miten minä suhtaudun heihin? (Helenius & Korhonen 2005, 26.)

Leikkiessään lapsi osaa ihan mitä vaan hän kuvittelee osaavansa. Leikissä osaamista ei vaadita ympäröivän maailman toimesta, vaan touhuaminen tapahtuu leikkimisen ilosta. Leikissä kukaan ei vaadi häneltä suoritusosaamista. Mitä tapahtuu, jos lapsella ei ole tarpeeksi aikaa ja tilaa omaehtoiselle leikille? Joutuuko lapsi suorittamisen oravapyörään jo ennen kouluikää?

2.2 Leikin edellytykset ja tukeminen päiväkodissa

Leikin syntyminen edellyttää lapsen kokemusta siitä, että hänen ympärillään on turvallisia aikuisia, ja että ympäristö on hänelle turvallinen. Omatoiminen leikki onnistuu lapselta päiväkodissa, kunhan hän on ensin tutustunut siellä oleviin aikuisiin ja kokenut ympäristön itselleen turvalliseksi. (Hintikka 2009, 143—146.)

Lapsi tarvitsee onnistuneeseen leikkiin monia asioita. Aika ja leikkirauha ovat tärkeitä, kuten myös tila, jossa lapsi leikkinsä toteuttaa. Tilan tulee olla muokattavissa leikin tarpeiden mukaisesti, mutta toisaalta rajattu, jotta lapsi pystyy hallitsemaan leikkiään. Leikkiin lapsi tarvitsee sopivia materiaaleja. Monesti ne ovat samoja tai samankaltaisia, joita lapsi on nähnyt aikuisten käyttävän. Hyvät leikkimateriaalit ovat sellaisia, joita lapsi pystyy leikissään muokkaamaan. Lapsen leikki syntyy kokemuksista. Kokemukset voivat olla itse koettuja, nähtyjä tai kuultuja. Leikki voi syntyä myös saduista ja tarinoista. Omalla käyttäytymisellään aikuiset antavat lapsille mallin siitä, kuinka

elämää eletään arjessa ja juhlassa. Näitä tilanteita lapsi siirtää leikkiinsä. Lapsi tarkkailee ympärillään eläviä aikuisia ja havainnoi heidän keskinäistä toimintaansa. Hän siirtää aikuisten vuorovaikutuksesta aistimiaan tunnetiloja leikkeihin. (Mikkola & Niivalainen 2009, 54.)

Monissa päiväkotiryhmissä on tapana, että lapset saavat tuoda kotoaan omia leluja päiväkotiin. Tämä on käytäntönä hyvä, niin kauan kuin se sujuu. Tilanteet vaativat hoitajan tarkkaa silmää ja pedagogista hienotunteisuutta. Tilanteeseen tulee puuttua, jos lasten välille syntyy kilpailua siitä, kenellä ovat parhaimmat ja hienoimmat lelut, tai jos lasten välillä muovautuu arvojärjestys heidän tuomiensa lelujen perusteella. Päiväkotien leluvalintoja kannattaa myös miettiä tarkoin. Kaikki materiaalit, kuten kankaat ja materiaalit, joista voi rakentaa, luoda ja sommitella sekä hahmot, joiden kautta voi samaistua kiinnostavaan rooliin, auttavat lasta ja päiväkotiryhmää yhteiseen leikkiin. (Helenius & Korhonen 2005, 23—24.)

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa arvostetaan leikkiä. Pelkkä myötemielisyys leikkiä kohtaan ei kuitenkaan aina riitä, vaan päivähoidon työntekijöiltä vaaditaan entistä enemmän tietoa, taitoa ja tekoja. Kun varhaiskasvatuksessa asetetaan leikki tärkeään rooliin, seuraa siitä vaatimuksia myös varhaiskasvatuksen työntekijöille. Heidän tulee nähdä leikki elementteinä, joita voidaan lähestyä monista eri näkökulmista ja joita voidaan yhdistellä eri tavoin. Lisäksi eri leikkiteorioiden tiedostamisesta on henkilökunnalle apua. Kun lapsen hoitaja tutustuu riittävästi lapsen omaan leikkikulttuuriin, syntyy hänelle parempi ymmärrys lapselle tärkeitä asioita kohtaan. Aikuinen voi pohdita leikkiä havainnoidessaan, mitä lapsi leikkiessään oppii, mutta leikkiä ei saa varhaiskasvatuksessa valjastaa yksinomaan edistämään lapsen oppimista, vaan on muistettava, että leikin tärkein merkitys on leikki itse. (Kalliala 2012, 204—205.)

Päiväkodissa lapsen päivä koostuu perustoimien, kuten ruokailu, pukeminen, riisuminen ja nukkuminen, suorittamisesta ja näissä on päämääränä lopputavoitteen saavuttaminen. Myös pienryhmissä tapahtuva aikuisen avulla oppiminen ottaa usein osansa lapsen hoitopäivästä. Tämä oppimishetki on opettajajohtoinen. Päiväkodin päivään tulee sisältyä myös leikkiä, jossa lapsi pääsee toteuttamaan omia tavoitteitaan ja jonka suunnittelijana lapsi itse toimii. Lapsi voi päättää, mistä leikki alkaa ja mihin se loppuu. Myös leikkikaverin valinta on lapsen oma päätös. Tämän kaiken lapsi omaksuu

seuraamalla toisen lapsen leikkiä tai osallistumalla itseään taitavamman lapsen leikkiin. (Helenius & Korhonen 2011, 69.)

Lapsen ollessa vielä pieni voi aikuinen sylileikin avulla luoda tälle perusturvallisuuden tunteen ja samalla kehittää lapsen kielellistä kehittymistä jutellen tälle. Näillä leikeillä saadaan tukea myös vuorottelulle ja vuoron odottamiselle. Kun lapsi istuu tai konttaa lattialla, etenee leikki esineleikistä useampiosaiseen leikkiin aikuisen sitä sanallisesti myötäillen. (Helenius & Korhonen 2011, 76.)

Esineleikit hallitsevat lapsen ensimmäistä kolmea ikävuotta. Tällöin myös päiväkodin aikuisen on tarpeellista tarkastella lapsen ympäristöä päiväkodissa. Aikuiselta vaaditaan perusteellista pedagogista harkintaa sen suhteen, millaisen ympäristön hän haluaa lapsille rakentaa ja mitä välineistöä lapsilla on saatavilla. Koska leikki on lapsen työtä, tulee päiväkodin tarjota tälle kulloinkin soveltuvia työvälineitä. Työvälineiden eli tässä tapauksessa lelujen säilyttämiseen tulee myös kiinnittää huomiota ja niiden paikalteen laittamista lapsen tulee harjoitella aluksi aikuisen avustuksella. (Helenius & Korhonen 2011, 75.)

Kolmen ikävuoden jälkeen lapsi huomaa, että esineet sellaisenaan eivät ole merkityksellisiä, vaan se kuinka niitä leikissä käytetään. Kuvitteluleikit rooleineen ohjaavat lapsen toimintaa ja lapsen suhteita toisiin lapsiin. Aikuisen rooli on tärkeä leikin mahdollistajana. (Helenius & Korhonen 2011, 75—76.)

2.3 Aikuisen rooli leikin tukijana

Aikuinen voi löytää reitin lapsen maailmaan ja siellä vahvasti elävään leikkiin, kun hän vain malttaa pysähtyä kuuntelemaan ja seuraamaan, mitä lapsi tekee ja puuhailee. Lapsen maailmaan pääseminen vaatii aikuiselta hienovaraisuutta ja kunnioitusta. Lapsi vaistoaa herkästi, jos aikuinen ei ole tilanteessa aito. (Hintikka 2009, 140—141.)

Aikuisen tulee varjella leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä, mutta samalla huolehtia myös leikin tyydyttävyydestä ja pitkäkestoisuudesta. Näiden seikkojen huomiointi ja tarpeellinen puuttuminen tulee tehdä kuitenkin niin, että leikin hallinta säilyy lapsella. Aikuisen roolina leikissä on myös ystävyys-suhteiden vahvistaminen ja lapsen fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden takaaminen. Leikissä aikuisella on siis kolme eri roolia: edellytysten luoja, havainnoitsija ja osallistuja. Siihen, kuinka roolit eri leikki-

tilanteissa painottuvat, vaikuttavat monet seikat, kuten lasten yksilölliset ominaisuudet, iät ja leikkitaidot. Roolissaan aikuisen tulee olla eloisa, elinvoimainen ja leikkimieleinen. Tällöin lapsi keskittyy paremmin leikkiinsä ja aikuisen läsnäolo houkuttelee lapsessa esiin elämäniloa. (Kalliala 2012, 205—206.)

Aikuisen rooli leikin havainnoijana on keskeinen seikka leikin ymmärtämiseen, arvos-
tamiseen ja rikastuttamiseen. Kun aikuinen saa havainnoidessaan käsityksen siitä, mi-
hin lapsi leikissään pyrkii ja mikä häntä kiinnostaa, pystyy hän paremmin ohjaamaan
ja rohkaisemaan lasta leikissään sekä tarvittaessa rikastuttamaan ja laajentamaan tä-
män leikkiä. Leikintukijan rooli onkin kenties yksi haastavimmista rooleista työnteki-
jälle päivähoidossa. Rooli tarkoittaa leikin aikana tapahtuvia aloitteita, kuten lasten
kanssa keskustelua, mielikuvitusta rikastuttavien kysymysten esittämistä, vihjeiden ja
neuvojen antamista, mallileikkimistä ja mukana leikkimistä. Leikkiin osallistuvalla ai-
kuiselta vaaditaan ennen kaikkea herkkyyttä, notkeaa ajattelua ja liikkuvaa mieltä.
(Kalliala 2012, 206—207.)

Leikissä lapsi ei käsittele vain aikaisemmin kohtaamiaan asioita, vaan yhdistelee myös
luovasti todellisuudesta peräisin olevia vaikutelmia, omia toiveitaan, tunteitaan ja aja-
tuksiaan. Aikuisen tehtävänä on tuoda leikkiin turvallisuuden tunne. Aikuisen tulee
seurata lapsen jännityksensietorajaa rauhoittaen leikkiä tarvittaessa tai johdattaen lei-
kin juonta lapsen kannalta turvallisempaan suuntaan. Aikuisen tulee seurata myös lei-
kin ahdistavuutta lapsen näkökulmasta ja tarjota tarpeen tullen erilaisia vaihtoehtoja
leikin suunnan muuttamiseksi. (Vilén ym. 2006, 475.)

Ympäristöllä on olennainen rooli lapsen leikissä. Ympäristö myös säätelee lapsen
toimintoja. Se saa esimerkiksi lapsen liikkumaan aktiivisesti (liikuntaradat, liikuntasali
jne.) tai se saa lapsen kyyhöttämään paikallaan (palapelit, muovailuvahat jne.). Parhai-
ten aikuinen on onnistunut, jos hän saa hyvällä leikkiympäristön suunnittelulla tuettua
lapsen kykyjä ja taitoja sekä saa ne monipuolisesti aktiiviseen käyttöön. (Helenius &
Korhonen 2011, 75.)

Vapaan leikin aikana aikuisella on mahdollisuus säädellä fyysistä ja psyykkistä lähei-
syyttään lapsen kanssa. Kun aikuinen pystyy omaksumaan aistiherkän ja aktiivisen
roolin suhteessa lapsen leikkiin, lähestyy aikuinen lasta sekä konkreettisesti että mie-
likuvien tasolla. (Kalliala 2008, 260—261.)

Leikin tukijana aikuisen tehtävänä on tukea ja vaalia lapselle ominaista tapaa hahmottaa maailmaansa kokonaisvaltaisesti. Aikuisen tulee tukea lapsen aistien, tunteiden ja ajatusten vapaata virtaa. Leikin sisällä oleva vapaus ja mahdollisuudet toimia lapsen oman valinnan mukaisesti antavat lapselle valmiuksia luovaan ajatteluun. (Vilén ym. 2006, 478—479.)

Joskus esitetään epäilyjä sen suhteen, ehkäiseekö aikuisen aktiivisuus lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Marjatta Kalliala osallistui vuosina 2002–2003 hankkeeseen, jonka avulla pyrittiin lisäämään alle kolmevuotiaiden hyvinvointia päiväkodeissa. Tämän tutkimuksen mukaan hän kertoo huomanneensa, että kyseisellä epäilyllä ei ole perusteita. Kallialan mukaan tilanteessa, jossa aikuinen menee lähelle lasta, aikuinen oppii tunnistamaan lapsen tarpeet ja huomaamaan, milloin lapsen on saatava leikkiä ja lähteä tutkimusretkilleen yksin tai toisten lasten kanssa. Tällainen aikuisen tietoinen vetäytyminen kertoo aikuisen taidosta havainnoida lasta eikä loittonemisesta, joka kuvastaa tilanteessa välinpitämättömyyttä, taitamattomuutta ja tietämättömyyttä. (Kalliala 2008, 262.)

Vapaan leikin tilanteessa ryhmän koko ja koostumus merkitsee paljon. Ryhmäkoon säateleminen vaatii monipuolista varhaiskasvatuksellista osaamista. Kun aikuinen haluaa tukea lapsen pitkäkestoista ja tyydytystä luovaa leikkiä, voi tämä esimerkiksi jakaa ryhmän tai sulkea oven rajatakseen lapselle oman leikkirauhansa. Ryhmän aikuiset voivat tehdä keskenään myös keskeyttämiskielto-sopimuksen, jolloin joku ryhmän aikuisista voi keskittyä täysipainoisesti olennaiseen, lapsen kanssa leikkimiseen. Myös aikuisen toiminta antaa viestejä lapselle. Aikuisen lattialla istuminen on hyvä tapa viestittää lapselle, että aikuinen on hänen käytettävissään. (Kalliala 2008, 264—268.)

Tietyt toimintatavat vakiintuvat päiväkodeissa nopeasti. Ne heijastelevat päiväkodissa vaikuttavia arvoja ja asenteita. Päiväkodin toimintakulttuuri pitää sisällään ääneen lausumattomia, mutta yleisesti hyväksytyjä sääntöjä ja sopimuksia. Harvoin käytännössä tapojen määrittämiä tekoja verrataan varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuihin kasvatuseriaatteisiin. Tämä vertailu paljastaisi mahdolliset ristiriidat tekojen ja tavoitteiden välillä. (Kalliala 2008, 264.)

Siitä, millaisen sijan aito leikki päiväkodin toiminnassa saa, voidaan arvioida hyvinkin paljon päivähoidon laatua. Leikin määrästä ja laadusta riippuu myös lasten kiinnittyminen omaan ryhmäänsä. Päiväkodissa työskentelevä ammattilainen on jo kehittynyt

pitkälle ammatissaan, jos hän ymmärtää, että leikki ei ole lapsille vain virkistävä välipala, vaan se on yksi päivän pääaterioista. Leikki on siis päiväjärjestyksessä olennainen elementti. (Helenius & Korhonen 2005, 22—25.)

Kallialan tekemien tutkimusten mukaan tämän päivän päiväkodin aikuiset eivät juuri leiki lasten kanssa, vaan luovat edellytyksiä leikille. Aikuiset torjuvat usein lasten pyynnöt osallistua leikkiin. Kalliala näkee usein syyksi periaatteet, mukavuudenhalun tai sen, että aikuiset kokevat leikkimisen vaikeaksi. Kalliala näkee puutteita myös lasten leikkitaidoissa. Nämä johtuvat hänen mukaansa pitkälti aikuisen roolin puuttumisesta leikin tukijana. (Kalliala 2012, 208—209.)

Huonojen tapojen muuttaminen paremmiksi vaatii sinnikästä ja kärsivällistä työtä. Matka muutosta tarvitsevan asian toteamisesta sen sisäistämiseen ja toteuttamiseen on usein pitkä ja mutkikas. Suomalainen päivähoito sisältää käytännössä paljon vapauksia sen toteuttamisen suhteen. Kuitenkin uuden toimintatavan synnyttäminen ja vakiinnuttaminen työyhteisöön on hankalaa, jos työntekijä on asiansa kanssa yksin. Elinvoimainen ja uudistuva päivähoito vaatii vahvaa yhteistä perustaa ja mahdollisuutta hyväksyttävään muutokseen. (Kalliala 2008, 266.)

3 TOTEUTUSSUUNNITELMA

3.1 Rajatut tavoitteet

Opinnäytetyössäni halusin selvittää, soveltuuko PBL-menetelmä työn kehittämistehävään päiväkotiyhteisössä. Koska Voikkaan päiväkodissa oli jo pidemmän aikaa kannettu huolta leikille jäävän ajan vähyydestä, otin toiseksi tavoitteeksi selvittää, millä keinoin leikkiaikaa saataisiin lisättyä huomioiden kuitenkin varhaiskasvatussuunnitelman asettamat tavoitteet. Kolmantena tavoitteena halusin työyhteisön tarkastelevan työntekijän roolia lapsen leikin tukijana päiväkodin arjessa. Koska Voikkaan päiväkotikoti on keskivertaista suurempi päiväkotikoti, valitsin vertailukohteeksi pienemmän päiväkotiyksikön, Pilkanmaan päiväkodin. Valinta oli suhteellisen helppo ja looginen, koska kyseisillä päiväkodeilla on yhteinen hallinnollinen päiväkodinjohtaja.

3.2 Voikkaan ja Pilkanmaan päiväkotien kuvaus

Voikkaan päiväkoti sijaitsee Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuksen pohjoisella alueella. Voikkaan päiväkodissa on viisi osastoa. Osastoista neljä sijaitsee yksikerroksisessa päärakennuksessa ja viides lapsiryhmä toimii viereisen kerrostalon huoneistossa. Kasvatusvastuullista henkilökuntaa päiväkodissa on 14. Lapsia päiväkodissa on noin 90. Päiväkodin päärakennuksessa jokaisella ryhmällä on oma sisäänkäyntinsä, eteistilansa ja vessansa. Lisäksi jokaisen osaston käytössä on oma ruokahuone ja nukkumahuone, joka toimii myös leikkitilana. Esikoululaisilla on tämän lisäksi yksi lisähuone käytössään. Lisäksi yhteisiä tiloja ovat liikuntasali, verstaas, pikkukeittiö ja kotileikinurkkaukset. Kerrostalossa toimivalla pienryhmällä on käytössään neljä pientä huonetta. Pienryhmä käyttää myös päiväkotirakennuksessa olevia yhteisiä tiloja. Päiväkodissa on valmistuskeittiö, jossa ruoka valmistetaan. Päiväkodin kaikki lapset ulkoilevat samassa pihassa. Piha on iso, mutta turvallisuussyistä päiväkodin lapset ulkoilevat aamupäivisin pääsääntöisesti kahdessa vuorossa.

Myös Pilkanmaan päiväkoti sijaitsee Kouvolan kaupungin varhaiskasvatuksen pohjoisella alueella. Pilkanmaan päiväkoti toimii kerrostalon toisessa ja kolmannessa kerroksessa. Päiväkodissa on kaksi osastoa, joissa lapsia on yhteensä noin 40. Kasvatusvastuullista henkilökuntaa on 6 henkeä. Päiväkotiin kuljetaan sisään yhteisestä ovesta, josta osastoihin nousta rappusia pitkin. Kummassakin osastossa on useita pieniä huoneita. Lisäksi päiväkodin ryhmät käyttävät viereisen koulun liikuntasalia. Ruoka päiväkotiin tuodaan erään palvelukeskuksen keittiöstä. Päiväkodin esikoululaiset ruokailevat koulun ruokalassa. Päiväkodilla on oma rajattu piha-alueensa. Piha-alueen portille on ulko-ovelta matkaa noin 100 metriä.

3.3 Kehittämismenetelmänä ongelmaperustaisen oppimisen syklimalli

Menetelmänä käytin osallistavaa kehittämistyötä. Palaveri-istunnot toteutimme osittain PBL – menetelmällä (Problem Based Learning) sitä tarpeen mukaan muunnellen. Kehittämistyön tulosta kootessani käytin hyväkseni istuntojen tuottamaa materiaalia sekä tiimien tuotoksia. Lisäksi tein opinnäytetyön alussa ja lopussa kirjallisen, nimettömän kyselyn henkilökunnalle. Päiväkotien henkilökunta ja lapset olivat tutkimusaineistoani. Opinnäytetyön toteutin työntekijän näkökulmasta, mutta seurasin myös lasten reaktioita mahdollisesti muuttuviin käytäntöihin.

Ongelmaperustainen oppiminen (Problem Based Learning – PBL) on viime vuosikymmenten yksi tärkeimmistä koulutuksellisista uudistuksista erityisesti ammatillisesti suuntautuneen koulutuksen alueella. Suomenkielessä PBL-käsitteestä käytetään mm. seuraavia käännöksiä: ongelmaperustainen oppiminen, ongelma-keskeinen oppiminen ja ongelmalähtöinen oppiminen (Poikela 1998,6—7). Ihmiset ratkovat omassa elämässään päivittäin erilaisia ongelmia tiedostamatta sitä, että suurin osa niistä on ongelmaperustaisia. Erilaisissa ryhmittymissä, kuten työyhteisöissä ja organisaatioissa, ongelmien ja ratkaisujen määrät moninkertaistuvat. Näissä ryhmittymissä voidaan hakea ratkaisua johonkin ongelmaan tai epätyydyttävään tilanteeseen, jota halutaan parantaa tai josta halutaan päästä eroon. Tärkeää on tunnistaa muutostoimenpiteitä tarvitseva ongelma. Kehittämisen päämäärä on myös hyvä määrittää etukäteen. Usein ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan lisätietoa tai vaihtoehtoisten toimintatapojen kehittämistä. Toteutuakseen PBL vaatii sellaisen työyhteisön, jossa on mahdollista tunnistaa se osaaminen, jota työn tekemiseen tarvitaan sillä hetkellä ja tulevaisuudessa. (Nummenmaa, Karila, Joensuu & Rönnholm 2007, 53—55.)

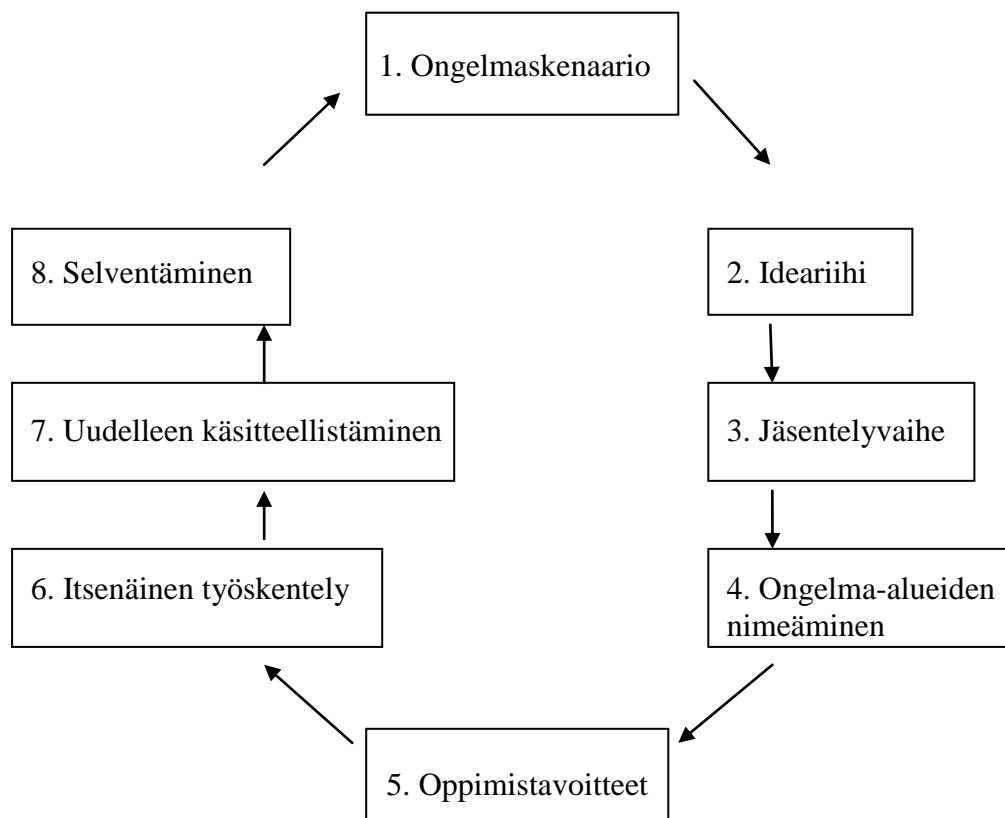
PBL perustuu ajatukseen siitä, että oppiminen on tilannesidonnaista. Jos oppiminen tapahtuu aitoja tosielämän ongelmia ratkomalla, päästään usein parempaan lopputulokseen kuin pelkällä aiheen teoretiedon käsittelyllä. Sillä on todettu olevan myös toivottavia vaikutuksia siihen, kuinka asia ymmärretään. Työorganisaatiossa painotetaan uuden tiedon merkitystä sekä osaamisen kehittämisen yhdistämistä käytännössä toimimiseen. PBL sisältää vahvan osallisuuden prosessin, merkityksistä neuvottelun, yksilöllisen ja yhteisöllisen tiedonmuodostuksen sekä käytäntöjen kehittämisen. Vaikka ongelmaperustaisen oppimisen mahdollisuuksia työyhteisöjen toiminnan kehittämisesä onkin tutkittu vielä vähän, Jalavan ja Vikmanin (2003) mukaan PBL:n periaatteita on mahdollista sovittaa erilaisiin työorganisaatioihin. Työntekijöitä tulee informoida työskentelytapaan liittyen, ja sekä työyhteisön että johdon tulee sitoutua ongelmaperustaiseen työskentelyyn. (Nummenmaa ym. 2007, 54—55.)

Ongelmaperustaisen oppimisen ytimenä on ryhmässä ja työyhteisön arjessa toteutettava ongelmanratkaisu tai työn kehittäminen sekä siihen liittyvän tiedon muodostaminen ja työyhteisössä toimivien käytäntöjen kehittäminen. Oppimisryhmänä eli tutorryhmänä voi toimia koko työyhteisö tai tietty osa siitä, esimerkiksi yksi työyhteisön tiimeistä. Kaksivaiheinen oppimissykli, tietoympäristö ja itsenäinen tiedonhankintaprosessi

ohjaavat ryhmän oppimisprosessia ja ongelmanratkaisua. Keskeinen osa prosessissa on myös arvioinnilla ja palautteella. (Nummenmaa ym. 2007, 56.)

PBL-prosessi jakautuu kahteen sykliin eli istuntoon (kuva 1). Sykleihin sisältyy kahdeksan tavoitteiltaan erilaista työvaihetta. Ensimmäisestä vaiheesta viidenteen vaiheeseen muodostuu ensimmäinen sykli. Seitsemäs ja kahdeksas vaihe muodostavat toisen syklin. Ensimmäisen ja toisen syklin väliin jää itsenäisen tiedonhankinnan ja oppimisen vaihe. (Nummenmaa ym. 2007, 56.)

Kuva 1. PBL työskentelyn oppimissykli (Nummenmaa ym. 2007, 57)

Ensimmäisessä vaiheessa (ongelmaskenaario) työntekijät muodostavat yhteisen käsityksen käsiteltävästä kysymyksestä tai ongelmasta. Jos varsinaista ongelma-kohtaa ei ole, voi istunto alkaa herätteellä, joka voi olla esimerkiksi kuva, videon pätkä tai teksti. Toisessa vaiheessa (ideariihi) työntekijät jakavat keskenään aikaisempaa kokemusta ja tietoutta käsiteltävästä asiasta. Tämä voidaan toteuttaa keskustellen. Keskustelun jälkeen jokainen ryhmän jäsen tuottaa muutamalla avainsanalla ajatuksensa esimer-

kiksi fläppitaululle tai lapuille. Kolmannessa vaiheessa (jäsentelyvaihe) jäsenten tuottamat avainasiat jäsenellään yhteistyössä omiin aiheryhmiinsä. Neljännessä vaiheessa (ongelma-alueiden nimeäminen) ryhmä tuottaa jokaiselle aiheryhmälle oman otsikon. Viidennessä vaiheessa (oppimistavoitteet) oppimisryhmän jäsenet määrittelevät oppimistavoitteensa eli sen asian, josta he kokevat tarvitsevansa enemmän tietoa. Tätä tietoa ryhmän jäsenet lähtevät kuudennessa vaiheessa (itsenäinen työskentely) itsenäisesti etsimään. Tietoa voidaan hakea ja tuottaa myös esimerkiksi tiimin yhteistyönä. Tietoa voidaan hakea kirjallisuudesta, haastatteluista, havainnoinnista, tutkimalla omaa toimintaa, seuraamalla työtoverin toimintaa, ryhmäkeskusteluna jne. (Nummenmaa ym. 2007, 56—57.)

Toinen sykli käynnistyy seitsemännessä vaiheesta (uudelleen käsitteellistäminen). Sen tavoitteena on yhteisen ymmärryksen avartuminen ja syveneminen. Se toteutetaan uuden tiedon jakamisella ja keskustelemisella. Kahdeksannessa vaiheessa (selventäminen) ryhmän jäsenet vertailevat uuden tiedon jäsentämistään ja ymmärtämistään lähtötilanteeseen. Tarpeen mukaan he voivat tässä vaiheessa asettaa uuden oppimistavoitteen. (Nummenmaa ym. 2007, 56—57.)

Työpaikoilla työntekijät eivät aina näe omaa työtään tai työpaikkaansa oppimisympäristönä. Perinteisesti ajatellaan, että opiskelu ja työskentely tapahtuvat eri paikoissa. Yksittäiset arjen tilanteet työssä ovat monella tavalla merkittäviä oppimisen mahdollisuuksia. Reflektoimalla ja analysoimalla omia havaintojaan voivat työntekijät oppia näkemään vaihtoehtoisia toiminta- ja ratkaisuvaihtoehtoja. (Nummenmaa ym. 2007, 62—63.)

PBL-menetelmän käyttöä suomalaisessa päivähoidossa ei ole paljoa tutkittu. Nummenmaa, Karila, Joensuu ja Rönnholm (2007) toteuttivat menetelmän avulla Tahmelan päiväkodissa, Tampereella, vuosina 2004–2005 tutkimuksen, jossa tavoitteena oli kuvata niitä työssäoppimisen kohteita, joita kasvattajien yhteisö kohtaa yhteisessä varhaiskasvatussuunnitelmatyössään sekä analysoida yhteisön yksilöllisiä ja yhteisiä työssä oppimisen prosesseja (Nummenmaa ym. 2007, 66—67). Prosessin päätösvaiheessa työntekijät toivat selkeästi esiin ongelmaperustaisen työskentelytavan oppimisen mahdollisuutena. Työntekijät kokivat vahvaa osallisuutta ja tasa-arvoisuutta. He kokivat menetelmän haastaneen heitä oppimisen prosesseihin sekä toimineen yhteistä tiedonmuodostusta mahdollistavana alustana. (Nummenmaa ym. 2007, 122—123.)

4 KEHITTÄMISTYÖN KUVAUS JA TULOKSET

4.1 Suunnitteluvaihe

Idea opinnäytetyöni aiheesta syntyi aika nopeasti. Päiväkodin johtaja muistutteli aiheesta, joka oli noussut ilmaan edellisen kevään aikana erään työntekijän lausahduksesta. Johtajamme oli jo varannut iltapalaveriajankohdan päiväkotimme henkilökunnalle. Eräs työtoverini oli erään toisen tehtävän yhteydessä tutustunut PBL-menetelmään. Hän piti menetelmästä ja osasi yhdistää menetelmän ja kehittämisaiheemme ja vinkkasi siitä minulle. Hetken mietittyäni koin tilaisuuteni tulleen ja tartuin aiheeseen. Koska sama aihe oli ajankohtainen myös johtajamme alaisuudessa toimivassa toisessa päiväkodissa, päätin testata menetelmää myös siellä. Ehdotin asiaa johtajallemme, joka antoi sille hyväksyntänsä. Seuraavaksi tiedustelin henkilökunnan mielipidettä asiasta. Kukaan heistä ei vastustanut ideaa ja he lupautuivat mukaan yhteiseen projektiin.

Pyysin hyväksynnän opinnäytetyöni osalta myös Kouvolan varhaiskasvatuksen pohjoisen alueen päälliköltä sekä Kouvolan varhaiskasvatuksen varhaiskasvatuspäälliköltä. Varhaiskasvatuspäällikkö allekirjoitti opinnäytetyösopimuksen 2.11.2011 ja myöhemmin sain vielä viranhaltijapäätöksen tutkimusluvasta, joka on allekirjoitettu 23.11.2011.

Suunnittelen pitäväni syksyllä 2011 ensimmäisen syklikierron, jonka aiheena tulee olemaan leikkikäytäntöjen parantaminen. Ennen sykli-istuntoja aion kerätä avoimella kyselylomakkeella henkilökunnan ajatuksia siitä, missä osa-alueilla heidän mielestään päiväkodin vapaassa leikissä on kehittämistoiveita ja miten he itse työntekijöinä edistävät vapaan leikin onnistumista päiväkodissa. Keväällä 2012 suunnittelen järjestäväni toisen syklikierron ja sen aiheena tulee olemaan työntekijän rooli leikkikäytäntöjen parantamisessa. Syksyllä 2012 tullaan työyhteisössä arvioimaan mahdollista kehittymistä ja toimintatapojen muutoksia. Arvioinnissa tullaan pohtimaan, onko prosessista ollut hyötyä leikkikäytäntöjen parantamisessa, sekä onko mikään todellisuudessa muuttunut.

4.2 Toteutus

4.2.1 Työntekijän henkilökohtainen aloituskartoitus

Tein aloituskyselyn (liite 1) henkilökohtaisesti jokaiselle työntekijälle projektin alkuvaiheessa. Avoimessa kyselylomakkeessa tiedustelin kahta asiaa: mitä kehittämishaasteita työntekijän mielestä on päiväkodissa leikkihetkiin liittyen ja miten työntekijä itse edistäisi leikkiä päiväkodissa. Nimettömänä suoritetun kyselylomakkeen vastausaikaa oli noin kaksi viikkoa.

Luin palautetut kyselylomakkeet läpi ja kokosin vastaukset yhteen niin, että yhden kysymyksen alle tulivat kaikki siihen kirjatut vastaukset. Järjestelin vastaukset loogisesti niputtaen samantyylliset vastaukset peräkkäin. Kyselyn perusteella sain itselleni mielikuvan siitä, kuinka henkilökunta haluaisi kehittää leikkiä päiväkodissa ja millaisena he näkevät oman roolinsa leikin kehittäjänä. Tämän mielikuva vaikutti siihen, millaiset herätteet tein kumpaankin aloitustutoriaaliin.

4.2.1.1 Aloituskartoitus Voikkaalla

Lokakuussa 2011 Voikkaan päiväkodissa oli 17 työntekijää, jotka toimivat lasten parissa ja joilla oli mahdollisuus vaikuttaa päiväkodin leikin laatuun. Jaoin avoimen haastattelulomakkeen näille 17 päiväkodin työntekijälle. Täytettyinä avoimia kyselylomakkeita palautettiin 14. Vastauksia oli pohdittu monista eri näkökulmista.

Ensimmäisen kysymyksen osalta suurin osa vastaajista koki leikkiajan löytymisen ja leikkien keskeytymisen estämisen haasteeksi päiväkodin arjessa. Puolet vastaajista halusi lisätä lelujen määrää päiväkodissa ja kierrättää niitä eri osastojen välillä. Eräs haastatelluista mietti vanhempien kanssa yhteistyössä järjestettävän lelujen korjaustaloiden mahdollisuutta. Viidessä lomakkeessa oli maininta pitkäkestoisen leikin mahdollistamisesta ja lasten vuorovaikutuksen tukemisesta. Pitkäkestoisen leikin yhteydessä oli maininta henkilökunnan ”roinan sietokyvystä”. Viisi vastanneista koki kehityshaasteena lasten pienryhmiin jakamisen, koska osaston henkilökunta ei riitä aina valvomaan lasten turvallisuutta ja ohjaamaan heitä tarvittaessa leikissä. Noin kolmasosa vastanneista pohti leikin ohessa oppimisen haasteellisuutta ja aikuisen roolia leikin havainnoijana. Eräs kyselyyn vastannut oli maininnut haluavansa lisäkoulutusta lasten leikkiin liittyvistä asioista.

Toisessa kysymyksessä henkilökunta pohti omaa mahdollisuuttaan kehittää leikkiä päiväkodissa. Vastanneista suurin osa piti tärkeimpänä omaa läsnäoloa lapsen leikissä ja siinä ohjaamista ja tukemista. Ajan antamisella leikille ja pitkäkestoisen leikin mahdollistamisella leikkiä pystyi kehittämään useimpien vastaajien mielestä. Puolet vastaajista koki pystyvänsä edistämään leikkiä pienryhmiin jakamisella. Hyvien lelujen saatavilla oleminen koettiin myös tärkeäksi. Lisäksi mainintoja oli omien toimintamallien muuttamisesta, kovan äänen ja vauhdin sietämisestä, eri-ikäisten yhteisleikitilanteiden järjestämisestä sekä lasten toiveiden kuulemisesta.

4.2.1.2 Aloituskartoitus Pilkanmaalla

Pilkanmaan päiväkodissa jaoin avoimen kyselylomakkeen kuudelle työntekijälle. Kaikki palauttivat kyselylomakkeen. Henkilökunta oli miettinyt vastauksia syvällisesti ja perustellut niitä hyvin.

Ensimmäiseen kysymykseen leikin kehittämishaasteista henkilökunta oli löytänyt erilaisia näkemyksiä. Neljään lomakkeeseen kuudesta oli kirjattu maininta ajan riittämättömyydestä, ja erään vastauksen mukaan tämä näkyy erityisesti esiopetuksessa, jossa työntekijä koki esiopetussuunnitelman luovan liikaa painetta esiopetuksen arkeen. Neljä työntekijää koki haasteena myös lasten vuorovaikutustaitojen tukemisen leikin yhteydessä. Leikin jatkuvuuden ongelma oli myös mainittu neljässä kyselylomakkeessa. Kaksi mainintaa sai teemaleikkipäivät/-viikot, pienryhmäleikit ja leikkivälineet. Myös omien asenteiden ja ajatusmallien muuttaminen oli mainittu kyselylomakkeissa.

Pilkanmaan päiväkodin henkilökunta oli pohtinut myös työntekijän mahdollisuutta edistää leikkiä päiväkodissa. Kolmessa lomakkeessa oli maininta omasta, konkreettisesti leikkiin osallistumisesta, joskin yhden työntekijän mielestä on vaarana, että aikuinen ohjaa liikaa lasta leikissä. Puolet vastaajista piti tärkeänä aikataulujen priorisointia ja asioiden tärkeysjärjestykseen laittamista sekä lasten ohjaamista erilaisiin leikkeihin. Kaksi mainintaa kyselyissä saivat päiväkodin lelujen moninainen käyttäminen, opetuksen järjestäminen leikin ohessa ja erilaisten virikkeiden antaminen. Yksi työntekijä kertoi edistävänsä leikkiä tukemalla hiljaista ja yksinäistä lasta leikkiin osallistumisessa.

4.2.2 Tutoriaali-istunnot

Käytin samaa herätettä molemmissa päiväkodeissa. Halusin herätellä henkilökuntaa napakoilla lauseilla ja sanoilla. Kokosin herätepaperille itselleni tärkeitä lauseita, joiden toivoin herättävän vilkasta keskustelua (ks. liite 2).

4.2.2.1 Ensimmäinen sykli Voikkaalla

Pidin ensimmäisen istunnon Voikkaan päiväkodissa 28.9.2011. Läsnä tilaisuudessa olivat kuusi lastenhoitajaa, seitsemän lastentarhanopettajaa, yksi päivähoidon työntekijä ja päiväkodin johtaja. Toimin itse istunnossa puheenjohtajan ja tutorina, koska menetelmä oli kaikille läsnä oleville uusi ja vieras.

Alkukeskustelu virisi herätepaperin lukemisen ja pienen pohdinta-ajan jälkeen vilkkaana. Erityisesti aloituspuheenvuoroissa esille nousi aikuisen rooli ulkoilun aikana eli voiko aikuinen leikkiä lasten kanssa niin, että turvallisuus ulkoilun aikana säilyy. Ryhmä teki yhdessä päätöksen, että aikuinen voi mennä lasten leikkeihin mukaan, kunhan piha-alueen muut valvojat tietävät tilanteen.

Aivoriihivaiheessa jokainen ryhmän jäsen tuotti kolme sanaa tai ajatusta paperille, jotka jokainen vuorollaan esitteli toisille perustellen tuotoksensa ja kiinnitti ne samalla yhteiseen tauluun. Yhteistyössä ryhmä ryhmitteli laput aihepiireittäin omiin ryhmiinsä ja otsikoi ne seuraavasti: leikki ulkona, metsä, leikkiin jakautuminen, leikkiaika, lelut, leikkitaidot, aikuisen rooli leikissä ja sallivuus. Otsikoittain ryhmäläiset pohtivat sitä, miten kyseiset asiat toimivat Voikkaan päiväkodissa ja missä asioissa oli ongelmia. Parhaiten päiväkodissa toimivat ryhmäläisten mukaan leikki ulkona ja metsä. Ongelmakohtina ryhmäläiset nimesivät lelut, leikkitaidot, leikkiin jakautumisen ja leikkiajan.

Ryhmäläiset päättivät samalla muutamasta konkreettisesta toimenpiteestä, joiden toivuutta he sopivat testaavansa jo kuluvalle toimintakaudella: Päiväkodissa toteutettaisiin Nenä-päivän yhteydessä koko päiväkodin yhteinen leikkipäivä, kaupungin tekniseltä toimelta pyydetäisiin iso pulkkamäki talveksi päiväkodin viereen ja leluja hankittaisiin päiväkodille lisää.

Ryhmäläiset päättivät yhteiseksi oppimistehtäväksi kysymyksen ”Millä keinoilla lapset saavat lisää leikkiaikaa Voikkaan päiväkodissa?” Kysymystä päätettiin pohtia tiimeittäin ja loppusykli päätettiin pitää noin kahden kuukauden kuluttua alkusyklistä.

Pidimme loppusyklin Voikkaan päiväkodissa päiväpalaverina. Koska alkusykliissä sovittu tehtävä ”Millä keinoilla lapset saavat lisää leikkiaikaa Voikkaan päiväkodissa?” oli sovittu tiimien yhteiseksi tehtäväksi, riitti palaverissa edustus jokaisesta tiimistä. Paikalla olivat päiväkodin johtajan lisäksi kolme lastenhoitajaa ja kolme lastentarhanopettajaa, jotka toivat yhteiseen keskusteluun tiimensä tuotoksen.

Aika-sana kysymyksessä oli koettu tiimeissä hankalaksi. Tästä syystä moni ryhmä olikin miettinyt vastausta leikin lisäämiseen ja ottanut ajan vain yhtenä osa-alueena siihen. Kaikissa ryhmissä asiaan oli paneuduttu hyvin ja joissakin ryhmissä muutoksia oli kokeiltu jo käytännössä. Haasteellisimmaksi leikin lisääminen koettiin esikoulu-ryhmässä, jossa henkilökunnan mukaan esiopetussuunnitelma sitoo käymään läpi tietyt oppimisen osa-alueet. Palaverissa keskusteltiin siitä, kuinka paljon oppimisesta voisi toteuttaa leikkien. Muiden osastojen henkilökunta heittikin haasteen esikoulun henkilökunnalle pohtia mahdollisen muutoksen mahdollisuutta.

Tiimeissä ideoituja ajatuksia purettiin osastoittain perustellen ne samalla. Esille tuotujen asioiden lista oli pitkä. Henkilökunta oli valmis luopumaan tarvittaessa ohjatusta toiminnasta ja joustamaan esimerkiksi aamupiirin aloittamisessa tai sen kokonaan pois jättämisessä. Leikkipäivää haluttiin viettää osastoittain ainakin kerran viikossa ja kyseisinä aamuina lapset haluttiin jakaa leikkiryhmiin aamupiirin yhteydessä. Lelupäivää tahdottiin viettää ainakin kerran kuukaudessa. Henkilökunnan mielestä hyviä leikkejä ei tarvinnut siivota pois ja uloslähdön aika voi olla joustava. Vapaana olevien tilojen haluttiin ottaa paremmin hyötykäyttöön. Eri teemojen ympärille haluttiin järjestää leikkikerhoja ja koko päiväkodin yhteiset leikkipäivät haluttiin ottaa käytäntöön. Leikkien etukäteisjärjestely oli henkilökunnan mielestä tärkeää. Päivärytmiä oltiin valmiit mukauttamaan tilanteen mukaan ja rutiinit eivät saaneet henkilökunnan mielestä katkaista leikkiä. Henkilökunta piti tärkeänä ilmoittaa lapsille etukäteen leikkiajan loppumisesta. Henkilökunta halusi myös kasvattaa omaa melunsietokykyään sekä muistaa leikin merkityksen ja arvostaa sitä. Leikin havainnointia haluttiin korostaa.

Koska lista oli pitkä ja palaverissa paikalla vain tiimien edustus, päätettiin pitää äänestys seuraavan viikon aikana, jolloin jokainen työntekijä antaa kolmelle mielestään tärkeimmälle asialle äänensä. Päätettiin myös, että henkilökunta sitoutuu kokeilemaan käytännössä kolmea eniten ääniä saanutta asiaa. Lisäksi päiväkodissa sovittiin otettavaksi uutena käytäntönä lelunvaihtopäivä, joka sovittiin toteutettavaksi aina kuunvaihteessa. Tällöin edellisenä päivänä ryhmän aikuiset sopivat yhdessä lasten kanssa pois annettavista leluista. Vaihtoon tulevat lelut kootaan tiettyyn paikkaan, josta seuraavana päivänä lapset pääsevät aikuisten avustuksella hakemaan uusia leluja osastoihin.

Äänestyksessä olleista kohteista erottuivat neljä kohtaa muista suuremman äänimääränsä vuoksi. Yhteistuumin henkilökunta päätti, että käytännössä testattavia kohtia voikin olla neljä. Neljä eniten ääniä saanutta kohtaa olivat: tingitään ohjatusta toiminnasta, hyviä leikkejä ei aina siivota pois vaan annetaan mahdollisuus pitkäkestoiselle leikille, uloslähtötilanne ei ole aina sitova vaan asiasta voidaan päättää aina tilanteen mukaan ja lapsia jaetaan pienryhmiin enemmän.

4.2.2.2 Ensimmäinen sylki Pilkanmaalla

Pidin ensimmäinen PBL-istunton Pilkanmaan päiväkodissa 12.10.2011. Illalla pidetyssä istunnossa osallistujina olivat päiväkodin henkilökunnasta kolme lastenhoitajaa, kolme lastentarhanopettajaa ja päiväkodin johtaja. Myös tässä istunnossa toimin itse tutorina ja puheenjohtajana, koska menetelmä oli uusi lähes kaikille. Tästä ryhmästä yksi oli tutustunut menetelmään aikaisemmin omien opiskelujensa yhteydessä.

Ryhmä sai hetken aikaa syventyä herätteen lauseisiin (liite 2), jonka jälkeen alkoi keskustelu. Keskustelua herätti lause ”Kaikkien lasten tulee saada leikkiä.” Henkilökunta pohti lasten erilaisuutta. Heidän mukaansa jotkut lapset eivät halua leikkiä ja jotkut haluavat seurata aikuista. He nostivat esiin ajatuksia aikuisen roolista leikissä, lapsen identiteetin rakentumisesta leikissä, lapsen itsenäisestä leikin keksimisestä ja leikkiajan sekä –tilan riittävyydestä.

Aivoriihivaiheessa jokainen työsti kolme mieleen tulevaa sanaa päiväkodin leikkiin liittyen. Sanat he kirjoittivat lapuille, jotka jokainen vuorollaan esitteli toisille ja kiinnitti ne taululle toisten nähtäväksi. Laput he ryhmittelivät kuuteen eri ryhmään, jotka he otsikoivat seuraavasti: aikuisen rooli leikissä, leikkitilat, aika, leikin rikkaus, leikki ja oppiminen sekä välineet ja lelut.

Ryhmä pohti asioiden toimivuutta päiväkodissa. Toimivina osa-alueina he nimesivät riittävät leikkitilat sisällä ja monipuolisen lähimetsän. Haasteellisimmaksi he kokivat leikkiin varatun ajan ja leikkivälineiden vähyyden tai huonon kunnon. Keskustelun lomassa he pohtivat myös seuraavia asioita: miten esikoululaisille voisi tarjota lisää leikkitilaa, mitä leikissä voisi oppia, hyödynnetäänkö leikissä oppimista tarpeeksi, havainnoidaanko lasten leikkiä tarpeeksi sekä mitä hyötyä leikin havainnoinnista on leikin ohjaamiseen ja oppimisen suunnitteluun.

Vilkkaan keskustelun ja pohdinnan päätteeksi ryhmä päätti yhteiseksi oppimistehtävään "kuinka havainnoin ja ohjaan leikkiä ja hyödynnän sitä oppimisessa?". Vastaukset henkilökunta sopi pohdittavaksi tiimeittäin. Aikaa tehtävän suorittamiseen sovittiin reilu kuukausi, jonka jälkeen pidettäisiin loppusykli.

Loppusyklin istunto pidettiin Pilkanmaan päiväkodissa lasten päivälevon aikana. Paikalla istunnossa oli kaksi lastenhoitajaa, kaksi lastentarhanopettajaa ja päiväkodin johtaja. Alkusyklissä ryhmän tuottamaa kysymystä "Kuinka havainnoin ja ohjaan leikkiä ja hyödynnän sitä oppimisessa?" oli mietitty päiväkodissa tiimeittäin. Tiimit olivat kokeneet kysymyksen laajana ja haasteellisena. He olivat pohtineet, kuinka havainnointi tapahtuu sen hetkisessä tilanteessa. Isompien ryhmän henkilökunta kertoi, että heillä havainnointi tapahtuu päivittäin ja aikuinen on tilanteessa aidosti läsnä. He pohdivat, että havainnoinnin kautta leikin jatkuvuuden säätely on mahdollista ja leikki voi muuttua sekä syventyä. Leikkivälineitä pidetään heidän ryhmässään lasten ulottuvilla ja niitä vaihdellaan tietyin väliajoin. Aikuisen oma esimerkki leikin käynnistämisestä ja rikastuttamisesta koettiin heidän ryhmässään mielekkääksi. Työntekijöiden mukaan heidän ryhmässään leikkiä voi hyödyntää siinä, että havainnoi, kuinka lapsi toimii erilaisissa tilanteissa.

Pienempien ryhmässä havainnointi tarkoittaa heidän mukaansa aikuisen istumista lapsen tasolle katsomaan ja kuuntelemaan lapsen leikkiä. Tehtyjen havaintojen mukaan he kertoivat pystyvänsä ohjaamaan lasten leikkiä tiettyyn suuntaan. Heidän ryhmässään leikin ohjaaminen tarkoittaa, että aikuinen järjestää erilaisia leikkitiloja ja miettii, kuka leikkii missäkin, ettei leikki turhaan häiriinny. Aikuinen miettii, mikä on kullekin ikätasolle sopivaa ja kuinka monta lasta samassa leikissä on mielekästä. Leikkiä voi ohjata sanallisesti ja ennakoida esimerkiksi mahdolliset vaara- tai riitatilanteet. Leikin sujuessa hyvin, voi aikuinen kannustaa lapsia leikkimään pidempää. Heidän

ryhmässään leikkiä voi hyödyntää mm. käytöstapojen opettelussa. Heidän mukaansa koettujen asioiden toisto ja harjoittelu leikin avulla on tärkeää. Aikuinen voi lapsen kanssa leikkiessä rikastuttaa tämän sana- ja käsitevarastoa.

Yhdessä ryhmät kokivat ongelmakohdaksi leikin keskeytymisen. Tämä tapahtuu heidän mukaansa usein tilanteissa, joissa lapset vaihtuvat kesken leikin. He pohtivat aikuisen oikeutta määrätä leikin alussa, kuka voi leikissä olla ja kenet ohjataan toiseen leikkiin. Ryhmä teki päätöksen, että aikuinen voi tilannetta hallita miettimällä eri lasten ja eri leikkien soveltuvuutta yhteen ja hyödyntää ryhmiin jakamista eri tilojen asettamien rajojen mukaisesti. Näillä keinoin he kokivat voivansa paremmin tukea lapsia pitkäkestoiseen leikkiin. Myös havainnointiin he halusivat tulevaisuudessa panostaa lisää.

4.2.2.3 Toinen sylki Voikkaalla

Toisen syklin aiheeksi valitsin aikuisen roolin leikin tukijana, koska molempien päiväkotien ensimmäisellä syklikierrolla todettiin leikin kehittämisen olevan pitkälti päiväkodin henkilökunnan vastuulla. Tätä varten luin mm. Marjatta Kallialan kirjan *Katoma!* (2008). Mielestäni kirja oli ajatuksia herättävä, joten poimin siitä suoria lainauksia erilliselle paperille (liite 3), jonka jaoin istunnon alussa jokaiselle luettavaksi.

Voikkaan päiväkodissa 8.2.2012 illalla pidettyyn istuntoon osallistuivat viisi lastenhoitajaa, kahdeksan lastentarhanopettajaa, kaksi päivähoidon työntekijää ja päiväkodin johtaja.

Henkilökunta totesi heti aloituskierroksella, että poimimani kohdat herättivät ajatuksia ja lähestulkoon kaikki kertoivat tunteneensa piston sydämessään lukiessaan tekstiä. Jokainen läsnäolija työsti kolme ajatustaan lapuille, jotka hän esitti toisille perustellen ajatuksensa. Laput koottiin seinälle kaikkien nähtäviksi ja yhteistyössä ne ryhmiteltiin. Ryhmät otsikoitiin seuraavasti: aikuinen leikissä, havainnoija, rajojen asettaja, vallankäyttäjä ja hyväksyjä. Illan aikana pohdittiin mm. seuraavia aiheita: Mitä on hyvä leikki, mikä työssäni on tärkeää, maltanko pysähtyä leikkimään ja miten voin auttaa leikin ulkopuolelle jäänyttä lasta. Oppimistehtäväksi ryhmälle tuli tarkkailla omaa roolia aikuisena lapsen leikissä. Työntekijöiden tuli kirjata ylös onnistumisia, epäonnistumisia ja henkilökohtaisia kehittämistarpeita. Aikaa tarkkailulle oli hieman yli

viikko. Sovittiin, että myös istuntoa ennen olleita leikki-tilanteita voi pohtia ja tuoda ne esimerkkeinä seuraavaan istuntoon.

Loppusykli pidettiin 16.2.2012 päiväpalaverin muodossa. Koska alkusykliissä muodostettu oppimistehtävä oli jokaisen työntekijän henkilökohtainen, pyrittiin istunnon kulku järjestämään niin, että mahdollisimman moni pääsi osallistumaan palaveriin. Istunnon alussa ajatuksensa kertoneet vaihtoivat paikkaa sillä hetkellä nukutusvuorossa olleiden kanssa niin, että nukutusvuorolaiset pääsivät kertomaan omat ajatuksensa palaverin loppupuolelle. Siitä huolimatta, että henkilökunta vaihtoi paikkojaan, syntyi vilkasta keskustelua koko palaverin ajan. Läsä koko palaverin aikana oli kolme lastenhoitajaa, kuusi lastentarhanopettajaa, kaksi päivähoiton työntekijää ja päiväkodin johtaja. Myös poissaolleet työntekijät toimittivat ajatuksensa kirjallisesti tiimikavereidensa mukana.

Lähes kaikki osallistujat kertoivat kokeneensa tehtävän todella mielenkiintoiseksi. Tarkkailuaikana oli kiinnitetty enemmän huomiota omaan toimintaan ja käytökseen, huomattu kuinka harmillista on, jos ei pääse leikkiin mukaan, annettu lasten leikkiä enemmän ja osattu nauttia niistä hetkistä, kun oli aidosti päästy mukaan lasten leikkeihin.

Poimin seuraavaan listaan asioita, joita henkilökunta kertoi pohtineensa:

- Leikkiin heittäytyminen on edelleen monelle vaikeampaa kuin esim. pelaaminen.
- Aikuisena leikkiin pääseminen ja siihen eläytyminen on vaikeaa.
- Joihinkin leikkeihin pääsee helpommin mukaan kuin toisiin (esim. kotileikki koettiin helpoksi, mielikuvitusdinosaurukset vaikeiksi).
- Isommat lapset eivät hae aikuista mukaan leikkiin niin paljon kuin pienemmät.
- Leikki on hyvin erilaista pienten puolella ja isojen puolella.
- Kuinka lapset tunnistavat aikuisen halun liittyä leikkiin?
- Leikkiin mukaan meno on vaikeaa, koska pelottaa, että ohjailee leikkiä liikaa.

- Onko meillä aikuisilla niin paljon mielikuvitusta, että pystymme osallistumaan leikkiin täysipainoisesti?
- Voiko leikkiä rajoittaa, ja milloin aikuinen puuttuu liikaa? (esim. poikien välillä rajutkin leikit)
- Tavaroiden siirtelyä leikistä ja tilasta toiseen ei tarvitse aina kieltää, koska se voi olla tärkeä osa leikkiä.
- Rauhattoman näköinen leikki voi olla myös hyvää leikkiä.
- Vauhdikkaita päiviä on välillä – onko kaikki riehuminen kiellettyä?
- Millainen on aikuisen kaaoksen sietokyky ja kuinka hyvin kukin sietää sekasotkua ja meteliä?
- Pelkkä oma läsnäolo voi rauhoittaa riehakasta leikkiä, aina ei tarvitse kieltää.
- Leikin keskeytyminen koettiin ikäväksi ja rajoittavaksi asiaksi, esim. hakutilanteissa pitää poistua välillä vanhempien kanssa keskustelemaan.
- Riittääkö aikuisen aika? Kaikissa työvuoroissa ei ole mahdollista mennä mukaan leikkiin, kun on muuta toimintaa.

Synteesissä henkilökunta totesi lasten leikkeihin mukaan pääsemisen mahtavaksi kokemukseksi, jonka todettiin lisäävät työmotivaatiota. Henkilökunta kertoi itsensä tarkkailun ja havainnoinnin lisääntyneen automaattisesti tarkkailujakson aikana. Ajan puutteen työntekijät kokivat ongelmaksi. Ratkaisuna tähän päätettiin ryhmissä kokeilla välivuoron muuttamista ”leikkivuoroksi”. Tällöin muiden työvuorojen työntekijät huolehtisivat esim. haku- ja tulotilanteista ja välivuorolainen saisi keskittyä lasten leikkiin keskeytyksettä.

4.2.2.4 Toinen sykli Pilkanmaalla

Pilkanmaan päiväkodin toinen alkusykli pidettiin 16.2.2012 iltapalaverina. Läsnä olivat kolme lastenhoitajaa, kaksi lastentarhanopettajaa ja päiväkodin johtaja. Osa työn-

tekijöistä kertoi istunnon alussa olevansa väsyneitä, eikä ajatus heidän mukaansa ilta-palaverista houkutellut.

Aloitimme lukemalla saman herätepaperin (liite 3), jota käytin myös Voikkaan päiväkodissa. Keskustelussa työntekijät pohtivat kokemustaan pienempien lasten ryhmässä innokkaasti leikitystä merirosvoleikistä. Aihe oli ryhmän aikuisten mukaan lähtenyt lasten omista ideoista ja johti kokonaisen huoneen muuttamiseen merirosvoaiheiseksi. Työntekijät harmittelivat lelujen vähyyttä, jonka vuoksi lasten piti vuorotella leikkiin pääsyssä. Tässä leikissä ryhmän aikuiset kokivat tarjonneensa lapsille pitkäkestoista leikkiä.

Keskustelua herätti myös aikuisten läsnäolo leikkitilanteissa. Heillä oli kokemus siitä, että lapset keskeyttävät herkästi leikin, jos aikuinen menee lähelle ja jatkavat sitä vasta, kun aikuinen on poistunut. Istuntoon osallistuneen ryhmän mielestä aikuinen pystyy parhaiten havainnoimaan lasten leikkiä seuraamalla sitä huomaamattomasti sivusta ja välttämällä katsekontaktia lapseen. Heidän mukaansa tällöin lapsi keskeyttää leikin herkemmin, koska hän saattaa ajatella aikuisella olevan jotain asiaa, kun tämä katsoo lasta.

Ryhmä keskusteli myös siitä, onko lapselle sallittua seurata toisten leikkiä sivusta ja leikkiä yksin. Keskustelun johtopäätöksenä oli se, että aikuisen velvollisuus on varmistaa lapsen tyytyväisyys ja viihtyvyys sekä tarvittaessa tukea tätä leikkikaverin löytämisessä ja leikin aloittamisessa. Tärkeintä on, että aikuinen tuntee lapsen mahdollisimman hyvin.

Ryhmäläiset kirjoittivat lappu-systeemillä kolme ajatustaan paperille, jotka he perustelujen jälkeen asettivat esille ja lopuksi yhdessä ryhmittelivät. Yhteistyössä he kokosivat lapuista viisi ryhmää, jotka he otsikoivat seuraavasti: kannustava, leikin havainnoija, ajan ja paikan mahdollistaja, salliva aikuinen ja aikuisen rooli leikissä.

Tällä kertaa tutorina viijasini heille mahdollisesta oppimistehtävästä, joka olisi sama kuin Voikkaan päiväkodissa eli oman roolin havainnointi lasten leikissä onnistumisineen ja epäonnistumisineen. Kerroin, että Voikkaan päiväkodissa on tehty samaa tehtävää ja se on koettu mielenkiintoiseksi ja antoisaksi. Ryhmä otti tehtävän mielellään vastaan.

Valitettavasti aikataulutus tuotti ongelmaa, koska itselläni alkoi seuraavalla viikolla opintovapaa ja oma työharjoitteluni, jolloin en pystyisi palaveria Pilkanmaan päiväkodissa pitämään. Tästä johtuen havainnointiaikaa henkilökunnalle jäi vain vajaa viikko. Sovimme, että jokainen miettii tilanteita muutaman viikon taaksepäin ja poimii esimerkkejä sieltä. Henkilökunta kertoi myös pyrkivänsä järjestämään kyseisille havaintopäiville mahdollisimman paljon leikkitoimintaa, josta he voivat kerätä kokemuksiaan ja tilanne-esimerkkejään.

Toisen syklikierron loppuosa järjestettiin Pilkanmaan päiväkodissa päiväpalaverina 21.2.2012. Palaveriin osallistuivat kolme lastenhoitajaa ja kolme lastentarhanopettajaa.

Henkilökunta kertoi, että aika oman työn tarkkailuun oli tuntunut liian lyhyeltä ja he uskoivatkin, että pidempi aika olisi ollut hedelmällisempi tehtävän kannalta. Jokainen kertoi kuitenkin ehtineensä paneutua tehtävään sekä pohtia omaa toimintaansa. Työntekijät kertoivat huomioineensa seuraavia asioita:

- Aikuisen tulisi kestää paremmin riehakasta ja äänekästä leikkiä.
- Oman leikkipaikan löytäminen on tärkeää, koska ryhmässä oli lapsia, jotka eivät kestä kova äänistä leikkiä. Tilanteessa voi auttaa esimerkiksi äänekkäiden ja ei-äänekkäiden jakaminen tilan eri pätyihin.
- Kuinka pihaa voidaan käyttää niin, että leikkejä voi jakaa?
- Epäselviin riitatilanteisiin oli helpompi puuttua, kun aikuinen oli samassa tilassa, vaikka hän ei ollutkaan varsinaisesti leikissä mukana.
- Lapset ottivat aikuisen helpommin leikkiin mukaan ulkona kuin sisällä.
- Rutiinityöt, esim. paperityöt, veivät liikaa aikaa aikuiselta, jolloin havainnoinnille jäi vähemmän aikaa.
- Mitä pienempi lapsi oli, sitä lyhytkestoisempaa leikin aika oli. Leikistä toiseen siirtyminen on pienillä sallittua.

- Aikuisen innostus ja motivaatio takaa leikin jatkumon ja rikastuttaa leikkiä.

4.2.3 Loppukysely

Suoritin loppukyselyn (liite 4) päiväkotien henkilökunnalle syyskuussa 2012. Kysely sisälsi viisi avointa kysymystä, joissa jokainen työntekijä pohti henkilökohtaisesti kuinka leikki oli mahdollisesti muuttunut kyseisen vuoden aikana, onko työntekijän rooli muuttunut leikin tukijana ja kuinka työntekijä haluaisi vielä muuttaa leikkiä päiväkodissaan. Kokosin kyselyn vastaukset ja pidimme iltapalaverin molemmissa päiväkodeissa lokakuussa 2012, jolloin pohdimme kyselyn tuloksia.

4.2.3.1 Voikkaan loppukysely

Jaoin kyselylomakkeita 13 kappaletta, joista minulle palautettiin 12. Loppukeskusteluun osallistui koko päiväkodin henkilökunta, joista yksi oli koko edellisen vuoden työstä poissa ollut henkilö ja kaksi päiväkodin uutta työntekijää.

Leikin muuttumisen päiväkodissa projektin aikana oli todennut 11 vastaajaa. Yhden mielestä aina on leikitty, eikä hän ollut huomannut muutosta aikaisempaan aikaan. Suurimpana muutoksena koettiin leikkiajan ja pitkäkestoisen leikin lisääntyminen. Yhteisten leikkipäivien viettäminen kerran kuukaudessa koettiin mukavaksi ja hyödylliseksi tavaksi. Myös lelujenvaihtopäivä kerran kuukaudessa auttoi henkilökunnan mielestä lelujen kierrätystä. Henkilökunta oli tyytyväinen siihen, että uusia leluja oli tilattu lasten käyttöön. Leikki-ilmapiiiriä päiväkodissa luonnehdittiin vapaammaksi. Tämä näkyi mm. siten, että leikkejä oli voitu jättää kesken hoitopäivän päättyessä ja leikkivälineitä käytettiin vapaammin kuin aikaisemmin. Myös leikkitiloja oli järjestely uudelleen. Esikoulussa oli uuden toimintakauden alussa tehty päätös, että lapsilla on leloppäivä joka päivä eli he voivat tuoda kotoa lelun joka päivä. Henkilökunta koki leikin mielekkäämpänä muutoksen myötä, koska lelut ovat lapsille mieleisiä ja niiden avulla leikistä oli tullut pitkäkestoisempaa. Henkilökunta kertoi, että lapset suunnittelevat seuraavan päivän leikkejä jo edellisenä päivänä. Lelujen tuonti kotoa ei heidän mukaansa ollut aiheuttanut ongelmia.

Työntekijän roolin leikin tukijana koettiin myös muuttuneen projektin aikana. Henkilökunta kertoi, että oma heittäytyminen leikkiin oli lisääntynyt. Sallivuuden leikin suhteen oli myös koettu lisääntyneen. Leikin mahdollistamiseen oli kiinnitetty huo-

miota lelujen ja leikkiin tarvittavien välineiden esille panemisella. Leikin havainnointiin oli kiinnitetty huomiota enemmän. Kaksi työntekijää kertoi, että he eivät olleet huomanneet muutosta omassa roolissaan leikin tukijana.

Leikkiä haluttaisiin muuttaa Voikkaan päiväkodissa tuomalla vanhoja perinneleikkejä esille ja opettaa lapsia leikkimään niitä. Leluja ja majanrakennusmateriaalia kaivattaisiin lisää. Myös ryhmien välisiä leikki-tilanteita haluttaisiin lisätä.

4.2.3.2 Pilkanmaan loppukysely

Pilkanmaan päiväkodista loppuhaastattelun jaoin kuudelle työntekijälle ja he kaikki palauttivat sen. Näiden henkilöiden lisäksi loppukeskusteluun osallistui yksi työntekijä, joka oli ollut poissa päiväkodista vuoden.

Työntekijät totesivat leikin muuttuneen jonkin verran myös Pilkanmaan päiväkodissa. Tosin yleinen mielipide oli, että leikki ei muuttunut paljoa. Leikkiaikaan oli kiinnitetty enemmän huomiota lisäämällä sitä. Suunniteltua toimintaa pystyttiin henkilökunnan mukaan muuttamaan, jos lapsilla oli hyvä leikki meneillään. Projektin aikana oli syntynyt muutamia hyviä ja pitkäkestoisia teemaleikkejä, joiden jatkuvuutta henkilökunta tuki toiminnallaan.

Henkilökunta kertoi havainnoineensa leikkiä enemmän. Oli esim. huomioitu, että lapset uskaltavat olla leikissä omina itsenään, mutta samoja luonteenpiirteitä ei näy arjessa. Leikkiin kannustaminen oli lisääntynyt projektin aikana. Leikkiin oli uskaltauduttu myös heittäytyä enemmän mukaan.

Henkilökunnan yhteinen mielipide oli, että leikki täytyy pitää koko ajan mielessä. Konkreettisina toiveina heillä oli rooli- ja teemaleikkipäivien lisääminen, ulkoilupihan viihtyvyyden kehittäminen sekä lisätilan saaminen päiväkodin käyttöön. Ongelmana oli se, että leikkejä joutui raivaamaan esim. ruokailun ja nukkumisen tieltä pois.

4.3 Kokemuksia tutoriaalista kehittämisen menetelmänä

Kysyin loppukyselyn yhteydessä henkilökunnan mielipiteitä PBL-menetelmästä ja sen käyttömahdollisuuksista päiväkotiyhteisössä. Molemmissa päiväkodeissa oli yksi henkilö, jolle menetelmä oli tuttu entuudestaan.

Molemmissa päiväkodeissa PBL-menetelmä koettiin hyvänä ja mielenkiintoisena projektin toimintamenetelmänä. Työmuodon kerrottiin olevan antoisa. Erityisesti ihastusta aiheutti se, että jokaisella työntekijällä oli tilaisuus kertoa mielipiteensä ja keskustelu oli koko ajan avointa. Kukaan työntekijöistä ei kertonut tunteneensa tilannetta ahdistavana. Kaikkien osaaminen ja tietotaito saatiin yhteiseen käyttöön. Useampi työntekijä mainitsi positiiviseksi seikaksi myös sen, että käsiteltävää asiaa pohdittiin monilta eri puolilta, jolloin asia tuli käsiteltyä perinpohjaisesti. Negatiivisia asioita menetelmästä ei kukaan työntekijöistä maininnut.

Tiedustelin myös PBL-menetelmän käyttömahdollisuuksia muussa päiväkotityöskentelyssä. Työntekijät totesivat menetelmän sopivan kaikenlaisiin päiväkodin toiminnan kehittämistoimintoihin. Aihealueita voivat olla esim. työilmapiirin parantaminen, lapsiryhmäongelmat, työuupumus ja kasvatuskumppanuus. Iltapalaverien läpikäyminen menetelmän avulla todettiin myös erääksi vaihtoehdoksi.

5 REFLEKTOINTI

Henkilökunnalta saamani palautteen perusteella PBL-menetelmä soveltui hyvin kyseiseen kehittämistyöhön. Kyseisten päiväkotien henkilökunta piti menetelmän osallistavuudesta ja antoisuudesta kyseessä olevan asian monipuolisena tutkimisena. Pääasiassa henkilökunnalle jäi menetelmästä positiivinen mielikuva ja he olivat valmiita kehittämään menetelmällä jotain muutakin päivähoidossa esille tulevaa ongelma-kohtaa.

Toisena tavoitteenani oli löytää yhdessä henkilökunnan kanssa keinoja leikkiajan lisäämiseksi. Mielestäni kehittämistyössäni saavutin tämänkin tavoitteen, sillä henkilökunta raportoi loppukyselyn yhteydessä leikkiajan lisääntymisestä molemmissa päiväkodeissa. Keinoina ajan lisääntymiseen henkilökunta oli käyttänyt esimerkiksi päiväkodin yhteisiä leikkipäiviä ja teemaleikkipäiviä. Pitkäkestoisen leikin mahdollistamiseen oli myös kiinnitetty enemmän huomiota. Etukäteen suunniteltua toimintaa oli pystytty muuttamaan, jos leikki oli lapsilla kesken tai lapset toivoivat leikkiä suunnitellun toiminnan sijasta. Lisäksi leikkiä mahdollistaakseen henkilökunnan toivomuksesta päiväkoteihin oli tilattu lisää leluja. Henkilökunta oli myös järjestellyt leikkitiloja uudelleen tukeakseen paremmin lasten leikkien mahdollisuuksia. Voikkaan päiväkodin esikouluryhmässä oli otettu käytännöksi jokapäiväinen lelupäivä.

Henkilökunta oli kiinnittänyt aktiivisesti huomiota omaan rooliinsa leikin tukijana ja siinä oli koettu muutoksia. He kertoivat, että rohkeus heittäytyä leikkiin enemmän mukaan oli lisääntynyt kehittämistyön aikana. Osa henkilökunnasta kertoi, että sallivuus riehakkaampia ja äänekkäämpiä leikkejä kohtaan oli lisääntynyt. Päiväkotien henkilökunta kertoi, että he olivat kannustaneet lapsia enemmän leikkiin ja asettaneet enemmän leluja ja muita virikemateriaaleja esille. Havainnoinnin lisääntymisestä kertoivat monet henkilökunnan jäsenet. Henkilökohtaisesti olen havainnoinut henkilökunnan olevan enemmän läsnä lasten leikkihetkissä. Myös leikkien ennalta järjestäminen on mielestäni lisääntynyt vuoden aikana.

Erityisesti pohdin ajatusta, joka nousi esille lasten haastattelussa erään päiväkodin yhteisen leikkipäivän jälkeen. Useat lapset kertoivat, että he kokivat päivän kivaksi. Lapset kertoivat, että heistä oli mukavaa, kun he saivat seikkailla koko päiväkodin tiloissa eivätkä aikuiset rajoittaneet heitä. Lapset totesivat myös, että heistä oli ollut mukavaa, kun kukaan aikuinen ei ollut komentanut tai ”hermostunut” heille koko leikkituokion aikana. Pohdin, mitkä tekijät tähän olisivat mahdollisesti vaikuttaneet. Kenties lasten sekoittuminen eri ryhmien kesken, lasten omat valinnat leikkien suhteen sekä leikkikavereiden suhteen, aikuisten omilla vastuualueilla pysyminen ja yleinen, leppoisa ilmapiiri vaikuttivat lasten tuntemuksiin aikuisten käyttäytymisen suhteen. Ovathan kyseiset leikkipäivät päiväkodin aikuisillekin vaihtelua normaaliin, oman ryhmän lasten kanssa toimimiseen. Samalla se mahdollistaa henkilökunnan tutustumisen muiden lapsiryhmien lapsiin.

Työskentelin projektin aikana itse Voikkaan päiväkodissa, joten minulla oli hyvä mahdollisuus tarkkailla leikin kehittymistä omasta näkökulmastani. Ensimmäisen tutoristunnon jälkeen huomasin jo eräiden työntekijöiden innostuksen heränneen leikkiä kohtaan. Eräässä osastossa järjesteltiin tilat uudelleen, jotta leikille pystyttiin antamaan mahdollisimman hyvät puitteet.

Lelujenvaihtopäivä lähti toimimaan aluksi hyvin, mutta kevättä kohti se meinasi unohtua muutamalta ryhmältä. Muistuttelin siitä aina välillä. Vaikutti kuitenkin siltä, että ne ”tylsimmät” lelut tuotiin aina vaihtoon ja lapsille mieluisimmat pidettiin tiukasti omissa osastoissa. Oman ryhmäni lapset kertoivat pitävänsä lelujenvaihdosta. Yhdessä pohdimme lasten kanssa, mitkä lelut he haluaisivat antaa toisille ryhmille. Mukanani

leluja hakemassa oli muutama lapsi, jotka saivat tehdä päätöksen sen suhteen, mitkä lelut lähtivät seuraavaksi ryhmäämme.

Leikillä oli erityinen sija päiväkodin toimintaa ja tapahtumia suunnitellessa koko vuoden ajan. Esimerkiksi 2.11.2011 vietetyn Nenäpäivä-tempauksen ideointi liittyi vahvasti leikkiteemaan.

Voikkaan päiväkodin henkilökunta laati suunnittelupäivien yhteydessä elokuussa 2012 toimintasuunnitelman tulevalle toimintakaudelle. Yhteistuumin henkilökunta päätti toteuttaa koko päiväkodin yhteisiä leikkipäiviä kerran kuukaudessa. Päiväksi he sopivat jokaisen kuukauden ensimmäisen maanantain. Päivät kirjattiin toimintasuunnitelmaan. Lisäksi jo kevätkaudella käytössä olleita lelujenvaihtopäiviä päätettiin jatkaa aina kuukauden vaihteessa.

Pilkanmaan päiväkodin toimintasuunnitelmaan leikkiä ei kirjattu näkyväksi, mutta henkilökunta kertoi, että yhteistä leikkipäivää toteutetaan noin kerran kuussa. Lisäksi vanhempien lasten ryhmässä järjestetään lasten kokous kerran kuukaudessa. Kokouksessa lapset saavat esittää toiveita yhteiselle tekemiselle. Nuorempien lasten ryhmässä pidetään lasten toivepäivä kerran kuussa.

Keskustelin paljon lasten vanhempien kanssa leikin lisääntymisestä Voikkaan päiväkodissa. Mielestäni vanhemmat suhteutuivat muutokseen erittäin positiivisesti ja monet totesivat leikin olevan kaikkein tärkein asia päiväkodissa. Kerroin heille myös leikin merkityksestä lapselle.

6 LOPUKSI

Opinnäytetyöni seuraa kahden erilaisen päiväkodin leikin kehittämistyötä vuoden ajan. Päiväkodit poikkeavat toisistaan erityisesti kokonsa puolesta. Voikkaan päiväkodin lapsimäärä ja hoitohenkilökunnanmäärä ovat yli puolet suurempia Pilkanmaan päiväkotiin verrattuna.

Koko opinnäytetyön prosessia pohtiessani voin todeta, että suurin ero päiväkotien kesken oli syklikeskusteluissa. Koska Voikkaan päiväkodissa oli henkilökuntaa enemmän, nousi sieltä keskusteluissa mielipiteitä enemmän esille ja keskustelu kävi välillä hyvinkin vilkkaana. Pilkanmaan päiväkodissa keskustelu oli hyvin intensiivistä

ja pysyi enemmän aihealueessa. Uusien ideoiden määrä oli mielestäni melko sama molempien päiväkotien kesken.

Lähtötilanteessa Pilkanmaan leikkiä oli kehitetty pidemmälle Voikkaan päiväkotiin verrattuna. Tästä johtuen minulle jäi vaikutelma, että muutos Pilkanmaan päiväkodissa ei ollut niin suurta ja näkyvää, mitä koin sen olevan Voikkaan päiväkodissa. Koska alkusysäys leikin kehittämiseen tapahtui Voikkaan päiväkodissa, tuntui minusta aluksi, että Pilkanmaan henkilökunta ei ollut aivan yhtä innostunutta kehittämistyöhön Voikkaan päiväkodin henkilökuntaan verrattuna. Tilanne tämän suhteen kuitenkin taikoiti nopeasti ja keskustelut olivat innokkuudeltaan samantasoisia jo projektin puolivälissä.

Vuoden mittainen kehittämistyö on mielestäni vain pieni alku suuressa haasteessa. Leikin kehittämistä tarvitsee tehdä varhaiskasvatustyössä koko ajan. Ideoita pitää testata käytännössä ja niistä pitää valita pysyvään käyttöön hyvät sekä ottaa oppia huonoista. Askeleet leikin kehittämisen suhteen tulee olla riittävän pieniä, jotta ne saadaan istutettua päiväkodin arkeen. Tärkeänä näkisin vähintään kerran toimintakaudessa käyttävät palaverit, joissa tarkastellaan leikin sen hetkistä tilannetta päiväkodin arjessa sekä sen kehittämistarpeet. Toimintakaudelle laadittavassa toimintasuunnitelmassa tulisi myös huomioida leikin näkyvyys.

Tulevaisuus mielestäni osoittaa, kuinka sitoutunutta päiväkotien henkilökunta oli loppujen lopuksi leikin kehittämiseen. Itse olen kuluneen vuoden aikana toiminut leikin kehittämistyössä muistuttelijan roolissa. Vastuu leikin merkityksen muistamisesta arkityössä ja sen käytännössä kehittämisestä on kuitenkin jokaisella työntekijällä itsellään. Työ leikin kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi arjessa vaatii leikin arvostamista. Se taas vaatii ensin tiedostamista siitä, millä tavoin leikki on lapselle tärkeää ja kuinka aikuinen voi lasta auttaa leikkimään.

Toivon, että henkilökunnan toive saada lisää koulutusta ja sitä kautta tietoisuutta leikin merkityksestä lapselle ja sen toteuttamismahdollisuudesta varhaiskasvatuksessa toteutuu pian. Se voisi toteutua esimerkiksi koko Kouvolan varhaiskasvatuksen yhteisenä koulutuksena.

Itse koen kehittyneeni kehittämistyön mukana. Kannoin päävastuun koko kehittämistyön aikana. Alkuvaiheessa pohdin, kuinka kaksi eri rooliani, työntekijän rooli ja ke-

hittämistyön vetäjän rooli, vaikuttavat työyhteisössä. Pelkäsin tällaavani joidenkin työntekijöiden varpaille. Pelkoni oli kuitenkin turha, tai ainakaan en näitä merkkejä työyhteisössä huomannut. Työpaikkani esimies tuki kehittämistyötäni hyvin.

Sain lisää teorialtietoa leikin merkityksestä lapselle ja leikin huomioimisesta varhaiskasvatuksessa. Luin myös paljon lasten leikeistä kertovaa kirjallisuutta. Mielenkiintoista oli käydä keskusteluja työkavereiden kanssa työpäivän aikana, kun joku työkavereistani oli tehnyt havainnon johonkin lapsen leikkiin liittyvässä asiassa. Tällainen kiinnostava keskusteluaihe oli esimerkiksi työntekijän havainnointi lapsen muuttuvista leikkikaveruus-suhteista tilanteiden vaihtuessa lapsen ympärillä.

Antoisaa oli huomata eräiden työntekijöiden suuri innostus kehittämistyön alkuvaiheessa. Innostus kehittämistyön kohdetta ja menetelmää kohtaan oli aitoa ja mukaansa tempaisevaa. Koen näiden työntekijöiden merkityksen kehittämistyön onnistumisessa suureksi.

Sain myös kokemuksen istuntojen suunnittelusta, valmistelusta ja johtamisesta. Huomasin, että ennen istuntoja muodostin mielessäni mielikuvan siitä, kuinka istunnot tulisivat sujumaan. Esimerkiksi ennen ensimmäistä istuntoa ajattelin, että minun tarvitsee innostaa ryhmää, jotta keskustelu alkaisi, mutta istunnossa huomasin ilokseni, kuinka vaivattomasti työntekijät innostuivat keskustelemaan keskenään. Sama ilmiö tapahtui molemmissa päiväkodeissa.

Toimiessani lastentarhanopettajana tarvitsen kokonaisvaltaisen kuvan lapsen leikistä ja sen merkityksestä lapselle. Kun tiedostan leikin tärkeyden, pystyn ottamaan sen huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Työssäni päiväkodissa tai jossain muussa tehtävässä sosiaalialan työkentällä saatan tarvita johtamistaitoja esimerkiksi kehittämishaasteen tiimoilta. Kokemus tämän kehittämistehtävän läpiviemisestä auttaa minua hahmottamaan kehittämistyön eri vaiheita ja ennen kaikkea mahdollisuuksia.

Mielenkiintoista olisi mielestäni seurata lasten kaverisuhteiden muodostumista kahdessa erilaisessa päiväkodissa. Toinen päiväkodeista olisi päiväkotitoi, jossa leikki ei saa erityishuomiota ja toinen sellainen päiväkotitoi, jonka toiminnassa panostettaisiin leikkiin. Opinnäytetyöni perusteella ennustaisin, että kaverisuhteet muodostuvat nopeammin ja tietyt, samanluonteiset lapset löytäisivät toisensa helpommin päiväkodissa, jossa leikki on merkityksellisessä roolissa. Tällöin esimerkiksi kaksi luonteeltaan

arempaa lasta rohkaistuu kenties yhdessä tutustumaan toisiin lapsiin ja toisaalta kaksi luonteeltaan johtaja-tyyppistä lasta saa haastetta toisistaan oppien samalla vuorottelemään sekä jakamaan johtajuutta.

LÄHTEET

- Hakkarainen, P. 2008. Pedagogiikan palikat. Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Johdatus varhaiskasvatukseen ja – kehitykseen, s. 99—107.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2005. Leikin asema ja ohjaus lapsiryhmää muovaamana tekijänä. Teoksessa: Parkkinen, T. & Keskinen, S. (toim.) Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus. s. 21—31.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2011. Leikin ensi askeleita. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja, s. 67 — 76.
- Hintikka, M. 2009. Leikki, lapsuuden tärkein asia. Teoksessa: Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Kuningasvuosi, leikin kulta-aika, s. 140 — 163.
- Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen, L. 2004. Leikistä totta. Helsinki: Tammi.
- Jalava, U. & Vikman, A. 2003. Työ ja oppiminen yrityksissä. Ongelmista ratkaisuihin. Helsinki. WSOY.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua!. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa?. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kauhanen, E. A. 2004. Ikä kuin ikä on leikki-ikä. Tiede-lehti 5/2004, 12—14.
- Kyrönlampi, T. 2007. Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Väitöskirja. Rovaniemen yliopisto.
- Mikkola, P. & Nivalainen, K., 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Ensimmäinen painos. Vantaa: Pedatieto.
- Nummenmaa, A., Karila, K., Joensuu, M. & Rönnholm, R. 2007. Yhteisöllinen suunnittelu päiväkodissa. Kehittämisstrategiana ongelmaperustainen työssä oppiminen. Tampere: Tampere University Press.

Poikela, S. 1998. Ongelmaperustainen oppiminen. Uusi tapa oppia ja opettaa. Ammatikasvatussarja19. Hämeenlinna: Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos.

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Vanhempainnetti. 2012. Leikin merkitys lapselle. Mannerheimin Lastensuojeluliiton internetsivut. Saatavissa:

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/ [viitattu 4.11.2012].

Varhaiskasvatuksen perusteet. 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J.; Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus erityinen elämänvaihe. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus 21.8.1991. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>. [viitattu 8.11.2012].

LEIKIN KEHITTÄMINEN

**VOIKKAAN PÄIVÄKOTI /
PILKANMAAN PÄIVÄKOTI**

LOKAKUU 2011

Mitä kehittämishaasteita on mielestäsi päiväkodin leikkihetkiin liittyen?

Miten itse edistäisit leikkiä ?

Kiitos vastauksestasi ja vaivannäöstäsi!

Opinnäytetyö / Taina Markkanen

Leikki on lapsen elämää !

Kaikkien lasten tulee saada leikkiä.

Leikissä lapsi rakentaa identiteettiään.

Aikuisen rooli leikissä ?

Aikuisella on ratkaiseva rooli, jotta lapsella tilaa ja aikaa

Aikuinen voi oppia leikkivästä lapsesta....

Lapsi keksii leikin itse.

**Leikissä lapsi työstää asioita,
jotka ovat hänelle sillä hetkellä
tärkeitä**

Leikkiessään lapsi on onnellinen ?

Pitäisikö lasten leikkiin puuttua vai ei, ja jos, niin miten ja miksi?¹⁷⁰ Päiväkotimaailmassa nämä kysymykset näyttävät jäävän vaille lopullista, auktorisoitua vastausta. Aikuisten epävarmuus suhteessa leikkiin ei sinänsä ole vain pahasta. On hyvä lähestyä kyselevällä mielellä ilmiötä, joka on yhtäältä lasten ominta tekemistä ja toisaalta toimintaa, johon aikuiset vaikuttavat monin tavoin. Aikuiset rajaavat lasten elintilan, ja leikin puitteet alkaen lasten kokemuksentän määrittelystä ja päätyen leikin ajan, fyysisen tilan ja välineiden säätelemiseen. Aikuisten tulisi sekä varjella leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä että lisätä toiminnallaan leikin tyydyttävyyttä ja pitkäkestoisuutta niin, että leikin hallinta säilyy lapsilla. Myös lasten ystävyyssuhteiden vahvistaminen sisältyy aikuisten rooliin leikin tukijana. Lisäksi on luonnollisesti taattava lasten fyysinen ja psyykkinen turvallisuus.

AIKUINEN HAVAINNOI. Leikin havainnoiminen on avain leikin ymmärtämiseen, arvostamiseen ja rikastuttamiseen. Hännikäisen mukaan ”kasvattajan jatkuva leikkutilassa oleminen ja leikin havainnointi on itsensä selvyys suomalaisissa päiväkodeissa”. Leikkutilassa ”oleminen” on suhteellisen yksiselitteistä. Entä havainnointi? Tässä yhteydessä se näyttää tarkoittavan ensisijaisesti lasten silmälläpitämistä ja tilanteen hallintaa. Hännikäisen mukaan aikuinen nimittäin muistuttaa, kieltää, kehottaa, kyselee ja vastaa kysymyksiin sekä reagoi haavereihin. Hän myös pitää yllä turvallisuutta ja huolehtii sääntöjen noudattamisesta.¹⁸¹

AIKUINEN OHJAA. Aikuisen ja lapsen välisen suhteen haastavuus näkyy kirkkaimmillaan leikissä, joka ei ”pakota” vuorovaikutukseen toisin kuin esimerkiksi ruokailu tai pukeminen ja riisuminen. Vaativinta aikuiselle lieenee leikin välitön ohjaus, mikä tarkoittaa leikin aikana tapahtuvia interventioita, kuten keskustelua lasten kanssa, mielikuvitusta aktivoivien kysymysten esittämistä, vihjeiden ja neuvojen antamista leikin sisällön laajentamiseksi, lasten jäljittelemien toimintojen merkitysten selittämistä, mallileikkimistä ja mukana leikkimistä.

Leikin kaksinaisluonteen idea on helppo ymmärtää. Soveltaminen sen sijaan on vaikeaa. Aikuiset saattavat syylistyä moniin virheisiin alle kolmivuotiaiden leikin ohjaamisessa. He puhuvat lapset ympäri tarjotakseen uusia impulsseja mutta samalla tahtomattaan estävät lapsen omatoimisuutta ja omien leikkiaikomusten kehittymistä. Aikuiset yrittävät tehdä lasten leikeistä entistä täydellisempiä keskeyttämällä ne ryhtyen esimerkiksi kesken junaleikin selvittämään matkustajien ja konduktöörin rooleja. He puuttuivat liian nopeasti ”väärin leikkimiseen”, kun lapsi vaikkapa ajaa junalla sisään kotileikkiin tai peittelee nukan nukkumaan ruokapöydälle. Toisten lasten leikkiä tarkkailevia lapsia saatetaan puoliväkisin vetää mukaan aktiiviseen leikkiin, koska heitä pidetään virheellisesti ”toimittomina”. Aikuisilla on myös taipumus puuttua liian aikaisin tilanteisiin, joissa lapset leikkivät samoilla välineillä kauan, samoin silloin, kun toiminnot pysyivät näennäisesti samanlaisina pidemmän aikaa.¹⁸⁹

Päiväkodin aikuiset eivät juuri leiki lasten kanssa, vaan ainoastaan ”luovat edellytyksiä” leikille.¹⁹² Silloinkin, kun lapset pyytävät heitä leikkimään kanssaan, aikuiset ovat usein vastahakoisia.¹⁹³ Lapset myös vahvistavat kasvattajan oletuksen omasta tehtävästään: jos kasvattaja ei ole aikeissa leikkiä mukana, lapset eivät sitä häneltä pyydä.¹⁹⁴ Leikkikielteiset aikuiset jätetään rauhaan, leikkimyönteisiä aikuisia kutsutaan leikkiin mukaan.¹⁹⁵

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ ”LEIKIN KEHITTÄMINEN VOIKKAAN JA PILKANMAAN PÄIVÄKODEISSA”

TAINA MARKKANEN

SYYSKUU—LOKAKUU 2012

HENKILÖKUNTA ON YHTEISTYÖSSÄ KEHITTÄNYT LEIKKIÄ PÄIVÄKODISSA VUODEN AJAN.

1. MUUTTUIKO LEIKKI KYSEISENÄ AIKANA MIELESTÄSI JOLLAIN TAVOIN? MITEN?

---

2. MUUTTUIKO OMA ROOLISI LEIKIN TUKIJANA? MITEN?

---

3. MITEN HALUAISIT VIELÄ MUUTTA A LEIKKIÄ VOIKKAAN PÄIVÄKODISSA?

---

4. SOVELTUIKO PBL-MENETELMÄ MIELESTÄSI TÄMÄN PROJEKTIN TYÖMUODOKSI? MITKÄ OLIVAT MENETELMÄN HYVÄT JA HUONOT PUOLET?

---

5. MILLAISESSA MUUSSA TYÖHÖSI LIITTYVÄSSÄ PROJEKTISSA PBL-MENETELMÄÄ VOI MIELESTÄSI KÄYTTÄÄ?

KIITOS!